

AVIS ET COMMUNIQUÉS DE L'ASSOCIATION DES
PROFESSEURS DE LANGUES VIVANTES -- BELGIQUE

BERICHTEN EN MEDEDELINGEN VAN DE
VERENIGING LERAREN LEVENDE TALEN -- BELGIË

COTISATION : FRs 100,—
(minimum)

(C. Ch. Post. 1855.66 de Fr. Closset)

Pour les abonnements pour
non-membres (frs 125.—), vente
par numéro, s'adresser à l'édi-
teur, *Editions Marcel Didier*,
14, rue des Comédiens, Bruxel-
les, C. ch. post. 2941.02

Correspondance pour l'APLV
Belgique et la RLV

Livres pour compte rendu
(sauf avis contraire)

Tout changement d'adresse
pour l'envoi de la RLV
à transmettre à la rédaction

M. Fr. CLOSSET
63, Av. des Nerviens, Bruxelles IV
Tél. 34.23.36

Six numéros par an

Le numéro 1962, 3, paraîtra
en mai/juin

Les collaborateurs sont per-
sonnellement responsables de
leurs écrits

LIDMAATSCHAP : FR. 100,—
(minimum)

(Postrek. : 1855.66 van Fr. Closset)

Voor abonnementen van niet-
leden (fr. 125.—), verkoop per
nummer, zich richten tot de
uitgever, *Uitgeverij Marcel Di-
dier*, 14, Komediantenstraat,
Brussel, Postrekening 2941.02

Correspondentie voor de
VLLT België en het TLT

Boeken ter recensie (tenzij
anders afgesproken)

Elke adresverandering voor
toezending van het TLT

te sturen aan de redactie
de Heer Fr. CLOSSET
63, Nervierslaan, Brussel IV
Tel. 34.23.36

Zes nummers per jaar

Nummer 1962, 3, zal in
mei/juni verschijnen

De medewerkers zijn per-
soonlijk verantwoordelijk voor
hun bijdragen.

FEDERATION INTERNATIONALE DES PROFESSEURS
DE LANGUES VIVANTES

8e Congrès, Vienne, 24-28 avril 1962.

Thème : L'enseignement des langues vivantes et les exigences de notre
temps.

Pour tous renseignements s'adresser :
VIII. Internationaler Neuphilologenkongress, Wien, I, Operngasse 4.

LANGUE - LITTERATURE - ENSEIGNEMENT
T A A L - L E T T E R K U N D E - O N D E R W I J S

NEERLANDICA AAN DE RIJKSUNIVERSITEIT TE LUIK

JOHANNES KINKER

De begrippen *Luikse universiteit* of *Luikse Academie*, — *Uni-
versité de Liège* of *Académie de Liège*, — zijn van iets oudere
datum dan 8 november 1815, als door koning Willem I der Neder-
landen, krachtens een Koninklijk Besluit, een commissie wordt
samengesteld, bestaande uit L. de la Hamaide, advocaat-generaal
bij het Opperste Gerechtshof te Brussel als voorzitter, Baron
L.H. de Broeck, Kanunnik M.J. de Bast, de professoren M. Sen-
telet, Ph. Lesbroussart Sr. en L.P. Rouillé als leden, met het
doel de mogelijkheid te onderzoeken te Gent, Leuven en Luik
tot de oprichting van een rijksuniversiteit over te gaan.

Inderdaad, in het kader van het *Lycée impérial* (1808-1814),
waarvan door de Franse regering reeds op 6 mei 1803 was beslo-
ten geworden, — wegens moeilijkheden met de bebouwing, kon
met de cursussen slechts in mei 1808 een aanvang worden
gemaakt, — is er ten gevolge van de hervorming van het onder-
wijs door de Keizer, vanaf het schooljaar 1809-1810 sprake van
een *Université impériale* en een *Académie de Liège*. Dit getuigen
verscheiden algemene programma's van zg. *Exercices publics*,
die voor de schooljaren 1811, 1812 en 1813 zijn bewaard geble-
ven ⁽¹⁾. Eigenlijk gold het geen strikt universitair, in de bete-
kenis van wetenschappelijk onderwijs, zoals dit wel het geval
zou zijn, enkele jaren later, op de rijksuniversiteit van Willem I;
nochtans, op de achtergrond van wat er in de hogere afdelingen
van het *Lycée impérial* aan de orde was, blijken genoemde pro-
gramma's, die reeds een voorafbeelding zijn van wat we thans
Praktische oefeningen noemen, een poging tot rationalisering
van het onderwijs te zijn ⁽²⁾. Hoe dit ook zij, het universitair,
academisch begrip schijnt hiermee, althans in het Luikse ⁽³⁾,
een begin van vorm te hebben aangenomen.

(1) *Université impériale, Académie de Liège, Lycée de Liège*. Programme
général des exercices publics qui auront lieu le jeudi premier août 1811 et
les jours suivants. Liège, J. Desoer, 1811. — Dit programma bestaat ook voor
1812 en 1813. — Cf. *Cahiers de pédagogie et d'orientation professionnelle*,
12e année, n° 4, novembre 1953. Hierin : *Exposition. — Un demi-siècle d'en-
seignement à Liège, 1773-1830*. Met opstellen van : A. CLAUSSE, *Introduction*,
blz. 107 en vlg. ; M. FLORKIN, *L'enseignement supérieur à Liège avant 1830*,
blz. 111 en vlg. ; F. MACOURS, *L'enseignement primaire, normal, moyen et
technique à Liège, depuis 1773 à 1830*, blz. 115 en vlg. ; *Catalogue*, blz. 123
en vlg. Genoemde programma's onder nrs. 111, 112 en 113.

(2) Het aldus tot *Université impériale* hervormd *Lycée impérial* bestond
uit twee secties, feitelijk faculteiten, die van de letteren, en die van de weten-
schappen. De sectie van de letteren telde vijf schooljaren : twee jaar gram-
matica, twee jaar humaniora, daarbij een retorica. Vanaf 1812-1813 kwam
hier nog een cursus filosofie bij. De school kende heel wat belangstelling.
Verscheiden van haar leraren gingen, in 1817, naar de rijksuniversiteit over.

(3) Het middelbaar onderwijs kan men, te Luik, reeds doen aanvangen met
dat van de Broeders des Gemeenen Levens, die er van 1495 tot 1581 hun *Col-
lège des Frères Hiéronymites* hadden.

Om terug te komen tot de rijksuniversiteit, de *Academia Leodiensis*, van Willem I. Nadat op 8 november 1815 de commissie was samengesteld om een onderzoek te wijden aan de wenselijkheid van de organisatie van het hoger onderwijs te Gent, Leuven en Luik, voorts de uitvaardiging, bij Koninklijk Besluit van 25 september 1816, nr. 65, van het organiek reglement betreffende de inrichting van dit onderwijs in de zuidelijke provincien van het Koninkrijk der Nederlanden, dat als zodanig tot september 1830 van kracht zou blijven, werd bij Koninklijk Besluit van 26 augustus 1817 voor Luik besloten, dat het gebouwencomplex van het voormalig *Collège des Jésuites wallons* (1581-1773) ter beschikking zou worden gesteld van de nieuw op te richten hogeschool. Op 25 september 1817 werd deze plechtig geïnstalleerd in de oude kerk van het Waals Jezuïetencollege, « in templo, nunc majoribus Universitatis solennitatibus dicato, res celebrabatur » (4), en dit onder het voorzitterschap van Mr.

Hierop volgden : het *Collège des Jésuites wallons* (1581-1773) ; — het Franse *Grand Collège* voor humaniora-onderwijs (1773-1794) ; — de *Ecole centrale* voor meer uitgebreid middelbaar onderwijs (1797-1804) ; — het *Lycée impérial*, met toevoeging, in 1809, van een *Université impériale* (1808-1814) ; — het *Gymnase, zg. prussien*, onder Duitse administratie (1814-1815) ; — het *Collège royal* (1817-1830).

Cf. voor dit alles : Ch. J. COMHAIRE, *Historique des bâtiments universitaires, in Liège et son université*, Liège, G. Thone, 1929. Vooral ook : A. LE ROY, *Liber memorialis, L'université de Liège depuis sa fondation*, Liège, Vaillant-Carmanne, 1869 ; L. HALKIN, *Liber memorialis, L'université de Liège de 1867 à 1935*, avec une introduction de P. Harsin, 3 dln., Liège, Recorlat de l'Université, 1936.

(4) Ontleend aan het hst. *Institutio Universitatis Leodiensis*, blz. 10, van de *Annales Academiae Leodiensis A. MDCCCXVII-MDCCCXVIII*. Deodato Sauveur, Rector Magnifico, Joh.-Mich. Vanderheyden, Actuario. Leodii, Apud P.-J. Collardin, Academiae Typographum, MDCCCXIX. Deze annalen zijn opgedragen aan : Guilielmo I. Regi optimo, Academiae Leodiensis fundatori et protectori munificentissimo ded. Sen. Acad. Volgen : de Index ; het *Institutio Universitatis Leodiensis* ; de *Nomina curatorum et professorum Academiae Leodiensis* ; de *Series lectionum in Academia Leodiensi A die III. novembris A. MDCCCXVII. Habendarum, Rector Magnifico D. Sauveur* ; de *Quaestiones in Universitate Leodiensi a singulis ordinibus cunctis Academicarum Belgicarum civibus studiosis pro certamine literario, propositae e decreto Regis, diei 25. septembris, 1816, n° 65 (par. 140-147)* ; de *Series dissertationum inauguralium in Academia Leodiensi publicè defensarum, voor 1818 (25 in aantal)* ; een loflied in het Latijn aan Willem I. Volgen nog : *Discours prononcé par D. Sauveur, Docteur en Médecine, Recteur Magnifique de l'Université de Liège, etc., le 25 septembre 1817* ; de oraties van N. Ansiaux voor de Faculteit van de Geneeskunde (4 november 1817) ; J.N. Comhaire voor dezelfde Faculteit (3 november 1817) ; I. Denzinger voor de Faculteit van de Wijsbegeerte en Letteren (4 november 1817) ; J.D. Fuss voor dezelfde Faculteit (zonder datum) ; *Discours pour l'ouverture du cours de littérature française van L. Rouillé (zonder datum)* ; L.A. Warnkoenig voor de Faculteit van de Rechten (4 november 1817) ; *Considérations sur la procédure civile et le droit criminel door P.J. Destrivaux (zonder datum)* ; D. Sauveur bij de aanvang van het academiejaar, 5 oktober 1818. De taal van deze oraties was doorgaans Latijn.

Documentair laat ik hier, uit het *Institutio Universitatis Leodiensis*, blz. 9, de eerste alinea volgen, waarin oprichting en inhuldiging ter sprake zijn : « Universitas literaria, quae Leodii est, decreto REGIS AUGUSTISSIMI GULLIELMI I. die 25°. Septembris an. 1816 (N°. 65) creata, anno demùm sequente, omnibus ad eam rem paratis, diversarumque facultatum professoribus plurimam partem nominatis, iustituta est, solenniter inaugurata die 25°.

O.J.A. Repelaer van Driel, commissaris-generaal van Openbaar Onderwijs, bijgestaan door Graaf A. de Liedekerke, gouverneur van de provincie Luik en voorzitter van het College van Curatoren, nl. Baron C.H. de Broich, Baron H. de Villenfagne de Ingihoul, D. de Mélotte de Envoz, burgemeester van Luik, Fr. Rouveroy, en J. Walter, secretaris van het College en inspecteur van de Academie. De eerste rector-magnificus was D. Sauveur, hoogleraar aan de Faculteit van de Geneeskunde. De colleges begonnen op 3 november 1817 in de vier Faculteiten, nl. : In ordine medicorum ; In ordine disciplinarum mathematicarum et physicarum ; In ordine philosophiae theoreticae et literarum humaniorum ; en In ordine jurisconsultorum. Er werd begonnen met een hoogleraren-corps van 13 professoren, en 259 studenten. Tot de Faculteit van de Wijsbegeerte en Letteren behoorden, volgens de *Nomina curatorum et professorum Academiae Leodiensis* : de hoogleraren Fr. Gall, hellenist ; J.D. Fuss, latinist ; I. Denzinger, filosoof ; L. Rouillé, romanist ; en J. Kinker, neerlandicus. Wat beide laatsten betreft ; in de *Series lectionum in Academia Leodiensis* van 1817-1818 luidt de leeropdracht voor L. Rouillé : « *literaturam gallicam, eloquentiam et poesin exponet diebus Lunae, Martis et Mercurii, h. XII., et singulari per hebdomadem die artis oratoriae exercitiis moderandis, cum res exegerit, vacabit* » ; voor J. Kinker : « *literaturam hollandicam, eloquentiam et poesin, docebit ter per hebdomadem, h. XI* ». Zoals op te merken valt, werden zijn colleges aanvankelijk, althans voor een deel, als parallel opgevat met die van zijn

Septembris (te weten 1817) ab excellentissimo viro REPELAER VAN DRIEL, cui tùm temporis summa publicae quam vocamus institutionis in regno Belgico cura mandata erat ». Opvallend is in deze tekst, die anoniem is, doch naar alle waarschijnlijkheid van Rector-Magnificus D. Sauveur, dit « Universitas literaria ».

Uit de installatierede van de Rector-Magnificus, op 25 september 1817, licht ik het volgende. De eerste alinea is, in deze tijd van verkaveling en nivelering, ook van het universitair onderwijs, en zelfs wetenschappelijk onderzoek, enige overweging waard : « Les Universités sont des corporations scientifiques et littéraires, qui, comme les corps physiques, doivent avoir leurs proportions naturelles, ainsi que leurs sphères d'activité. Trop multipliées, trop disséminées, elles ne seraient qu'une sorte d'aurore boréale. Réduites et formées en nombre convenable, elles répandent la chaleur vivifiante de l'éducation, elles dispensent la lumière, comme l'astre du jour. Cette sage pensée a, sans doute, présidé à la création des trois Universités, et assuré à la ville de Liège l'inappréciable avantage d'en posséder une. Si notre ville a su profiter de divers établissements antérieurs plus ou moins imparfaits, on pouvait croire qu'elle saurait correspondre à une faveur plus complète, et s'en montrer digne sous tous les rapports. Ses titres ont été accueillis » (blz. 5).

Voorts volgende, zeker ook politiek bedoelde, uitlating : « Les provinces méridionales rivaliseront de zèle et d'efforts avec les provinces septentrionales pour étendre et assurer les paisibles conquêtes de la raison et de la vérité. Les lumières seront aussi le gage heureux et le lien brillant de leur union. Riches les unes et les autres de souvenirs littéraires et de grandes renommées scientifiques, elles mettront en commun leur instruction et leur gloire, enrichiront le présent de tout ce qu'il y a d'avéré et d'utile dans le passé et transmettront elles-mêmes à la postérité un héritage de science accru par leurs nombreux et patriotiques travaux » (blz. 6 en vlg.).

Franse collega, L. Rouillé, die ook nog de « *historiam provinciarum belgicarum* » had te doceren ⁽⁵⁾.

JOHANNES KINKER (Meilust onder Nieuwer Amstel bij Amsterdam, 1764 — Amsterdam, 1845) werd, precies als zijn collega J.M. Schrant te Gent, te Luik aangesteld bij Koninklijk Besluit van 24 juni 1817.

Volgens zijn eerste biograaf, M.C. van Hall in *Mr. Johannes Kinker*, Bijdragen tot zijn Leven, Karakter en Schriften ⁽⁶⁾,

(5) Enkele jaren later, in 1820, werd door de Luikse architect, J.N. Chevron, met het slopen van genoemde Jezuitenkerk begonnen; met het materiaal van deze kerk, en op dezelfde plaats, werd dan, tusschen 1821 en 1824, overgegaan tot het bouwen van de nog steeds bestaande en voor de academische gelegenheden gebruikte neo-griekse *Salle académique* (in die tijd *Salon académique*), de universitaire Aula. Aan de buitenzijde, boven de zuilenrij die van de kerk afkomstig was, werd deze Aula opgeluisterd met de zinspreuk *Universis disciplinis*, toegeschreven aan de classicus F.P. Gall (Sittard, 1765 - Luik, 1841); slechts vóór enkele jaren verdween deze spreuk van de zijgevel op de Place Cockerill van de huidige universiteit. Nog altijd op dit oogenblik herinneren bijzonderheden aan het vaderschap van deze universiteit. Zo is de W van Willem I niet enkel te zien, als een soort signatuur, opgenomen in de versieringen boven een ingebouwde zijdeur (en buitendeur) in de Aula, maar ook in de vijf medaillons van de zoldering, boven het spreekgestoelte. Boven dit spreekgestoelte, en onder het Nederlands wapenschild met het *Je maintiendrai*, is een allegorische voorstelling in grisaille aangebracht, ter illustratie van het chronogram: *en DVLCIS patriae speM LaVrV CIngat Vt Ipse*, vermoedelijk van de latinist J.D. Fuss (Düren, 1782 — Luik, 1860).

De allegorie stelt, naar de smaak van de tijd, koning Willem I (W) voor die, bijgestaan door Minerva (de Kracht?), aan verdienstelijke studenten lauwerkransen uitreikt. Deze worden hem door de Gerechtigheid overhandigd. Rechts van de koning ontbloten de vier Faculteiten, geschaard rond de Tijd, de wereldbol. Links verzoekt de stad Luik de Historie op een obelisk de oprichting van de Luikse Academie voor het nageslacht te vereeuwigen. Men vermoedt dat deze allegorie het werk is van architect J.N. Chevron; hij was immers tekenaar, graveur en decoratief schilder. Hoe ook, op 11 oktober 1824 werd, op haar beurt, deze Aula ingehuldigd. De nieuwe Aula werd ingehuldigd met een rede van rector P.J. Destriveaux, *Discours sur l'instruction publique*. Hierin geeft de rector enkele bijzonderheden met betrekking tot de werken, en hen die erbij gemoeid waren. Zo deelt hij zijn toehoorders mee, dat Chevron de plannen leverde; de gebroeders Bolle het marmerwerk verzorgden, « les marbres, trompeurs d'illusions », zodat men aan echt Griekse architectuur zou denken; Doreye, « le peintre dont le temps a manqué pour achever la composition approuvée à un grand maître » (Chevron?), instond voor de allegorie boven het spreekgestoelte. — Cf. reproducties van de academiegebouwen onder het Nederlands regime in: P.J. GOETGHEBUER, *Choi des monuments, édifices et maisons les plus remarquables du Royaume des Pays-Bas*, Gand, A.B. Stévens, 1827.

(6) Mr. M.C. VAN HALL, *Mr. Johannes Kinker*, Bijdragen tot zijn Leven, Karakter en Schriften, Amsterdam, De Wed. L. van Hulst en Zoon, 1850, blz. 72 en vlg. — Verder consultere men, vooral voor de Luikse tijd van Kinker: J.D. COCHERET DE LA MORINIÈRE, *Notice biographique*, gevolgd door een *Catalogue des ouvrages de Kinker*, in J. KINKER, *Le dualisme de la Raison humaine, etc.*, 2 dln., Amsterdam, Weytingh & Van der Haart, 1850-1852, resp. blz. IX en XXII vlg. — Jhr. B.H.C.K. VAN DER WILCK, *Mr. Johannes Kinker, als Wijsgeer*, Amsterdam, Van Bonga & Comp., 1864, blz. 38 en vlg. — A. LE ROY, *Liber memorialis, L'université de Liège depuis sa fondation*, cf. supra, blz. 350 en vlg. — Idem, *Un philosophe poète, Jean Kinker*, sa vie et ses travaux, Extrait du *Compte rendu des fêtes jubilaires de l'université de Liège*, 3 novembre 1867 (overdruk van het artikel *Johannes Kinker* in genoemd *Liber memorialis*), Liège, J.G. Carmanne, 1869, blz. 12 en vlg., op twee kolommen. — L. JOTTRAND, *Kinker's Zending te Luik, in Nederduitse Geschiedenissen van den Nederlandschen Waal*, Brussel, F. Claassen, 1872, blz. 19 en vlg. — Dr. H.T. COLENBRANDER, *Gedenkstukken der algemeene Geschie-*

heeft Kinker het aan de « overwegende invloed » van zijn Kantiaanse Amsterdamse vriend, vereerder en verdediger te danken gehad, nl. A.R. Falck, eerst Secretaris van Staat, later Minister van Onderwijs, Nationale Nijverheid en Koloniën, eindelijk Ambassadeur te Londen en te Brussel ⁽⁷⁾, dat hij door Willem I aan de pas opgerichte Luikse universiteit werd verbonden. Het lag in de lijn van de politiek van Falck, niet enkel om de zuidelijke gewesten, en in het bijzonder Wallonië economisch te valoriseren, maar ook door middel van het onderwijs, dat hij zeker niet integraal wenste te vernederlandsen, of slechts te germaniseren, doch zo ver mogelijk gelijk te schakelen met het Frans als culturele voertaal, België en Nederlands verband op te nemen. Hij toonde zich trouwens een verlicht minister van onderwijs, « homme d'esprit, de bon sens et de beaucoup de circonspection » ⁽⁸⁾; het zal anderzijds ook, omdat Willem I van de « bezadigde Staatkundige denkwijze » van Kinker overtuigd was ⁽⁹⁾, dat hij hem te Luik benoemde.

Een ambtenaar geldt allereerst om zijn ambtelijke bedrijvigheid, voordat men eraan kan denken ook de sfeer, de geest, al dan niet steunend op reële, of slechts moeilijk te controleren, anekdotische gegevens weer te geven. Al kunnen deze laatste, mits kritisch onderzocht en getoetst, wel weer materiaal opleveren voor een of andere karakteristiek.

Om de feiten als feiten te laten spreken. Kinker werd te Luik onmiddellijk, vanaf 24 juni 1817, als gewoon hoogleraar aangesteld; zijn leeropdrachten zijn niet altijd, zolang hij in de oude prinsbisschoppelijke stad fungeerde (1817-1830), dezelfde geweest; hij gaf zowel niet verplichte als verplichte vakken; begonnen als hoogleraar in de Nederlandse literatuur, welspre-

denis van Nederland van 1795 tot 1840, Deel 8, Regeering van Willem I, 1815-1825, 1ste stuk, 's-Gravenhage, M. Nijhoff, 1915, 2de stuk, ibidem, 1915, 3de stuk, ibidem, 1916, waarin correspondentie van Kinker uit Luik aan A.R. Falck, C.F. van Maanen, Minister van Justitie, J. Fabius, vriend en notaris te Amsterdam, en soms omgekeerd. — H.J.E. ENDEPOOLS, *Kinker te Luik als Leermeester van den Maastrichtenaar Weustenraad*, in *Album René Verdeyen*, Bruxelles, A. Manteau — Den Haag, M. Nijhoff, 1943, blz. 181 en vlg. — C.G.N. DE VOOYS, *Kinker als Taalkundige naast en tegenover Bilderdijk*, in *Album René Verdeyen*, ibidem, blz. 171 en vlg. — J. BESTGEN, *Johannes Kinker à l'université de Liège*, Les débuts de l'enseignement du néerlandais à Liège, « Bulletin de la Société Royale Le Vieux-Liège », dl. V, oktober 1959, blz. 420 en vlg. — Cf. nog de laatste verschenen studie van J.A. RISPENS, *De geharnaste Dromer*, Mr. Johannes Kinker als aestheticus en dichter (met beknopte bibliografie), Kampen, J.H. Kok, 1960, blz. 19 en vlg. Brieven door O.W. Hora Siccama, in 1857, 1861 en 1878; ook die van zijn *Gedenkschriften* door H.T. Colenbrander in zijn *Gedenkstukken*, op. cit., in 1913. — Zijn vriendschap met Kinker is getekend door M.C. van Hall in *Mr. Johannes Kinker*, op. cit., blz. 74 en vlg.

(8) J.F.X. WÜRTH, *St. Lambert, patron des Liégeois*, Légende historique, dédiée à Monseigneur van Bommel, Evêque de Liège, Liège, Chez l'auteur, Porte Vivegnis, n° 300, 1834, blz. 258 (in het *Appendice*, Tableau chronologique raisonné de l'histoire religieuse, morale et politique du pays de Liège).

(9) M.C. VAN HALL, *Mr. Johannes Kinker*, op. cit., blz. 74.

kendheid en poëzie (poëtië), eindigde hij, althans vanaf het academisch jaar 1823-1824, als hoogleraar in drie gelijktijdig gegeven colleges, nl. Nederlandse literatuur en welsprekendheid, gecombineerd met Nederlandse stilistiek, — etymologie van het Nederlands, — Nederlandse grammatica. Van een opdracht o.m. in de Nederlandse geschiedenis⁽¹⁰⁾, of filosofie⁽¹¹⁾, is in de administratieve bescheiden, dus officieel, niets te vinden. Wat weer niet wil zeggen, — het tegendeel zou ons verwonderd hebben, vermits sommige dictaten erop wijzen, — dat hij genoemde disciplines niet bij gelegenheid, misschien ook wel systematisch bij de behandeling van de linguïstiek, zou onderwezen hebben. De academische vrijheid is er voor iets, — al wil men er soms de domper op zetten⁽¹²⁾.

(10) Ibidem, blz. 74. — Op Van Hall steunen meestal Kinkers verdere biografen; Van Hall kon het nochtans precies weten; hij was, meer dan vijftig jaar lang, een van Kinkers vrienden.

(11) Heeft Kinker dit wellicht, — wat feitelijk als legende dient te worden beschouwd, — zelf in het leven geroepen? Op het titelblad o.m. van zijn *Gedichten*, 3 dln., Amsterdam, J. van der Hey, 1819-1821, noemt hij zich: « Hoogleraar in de Wijsbegeerte, enz. aan de Hooge school te Luik, Lid van het Koninklijk Instituut ». — P.F.L. von EICHSTORFF, *Das Grab*, ein didaktisches Gedicht von R. Feith, und *Zwey Oden* von J. Kinker, frei aus dem Holländischen übersetzt, Zütphen, H.C.A. Thieme, 1821. Deze « Lieutenant der Artillerie in Königlich-Niederländischen Diensten », een van Kinkers studenten, ook lid van het door hem opgericht genootschap *Tandem* (cf. infra), noemt hem in 1821, blz. 87: « Professor der Philosophie an der Universität zu Lüttich ». — J.F.X. WÜRTH, aîné, *Cours préparatoire à l'étude de la littérature hollandaise*, contenant 1. un tableau historique de la littérature hollandaise, 2. des biographies des auteurs les plus distingués, avec des extraits des plus beaux passages de leurs ouvrages, 3. la traduction française de plusieurs des extraits recueillis dans le cours, Liège, P.J. Collardin, 1823, blz. III, waar Würth een opdrachtgedicht wijdt: « Aan zijne Excellentie den Grave G.K. van Hogendorp, en Mr. J. Kinker, Hoogleraar in de Wijsbegeerte enz. aan de Hoogeschool te Luik, lid van het koninklijk Instituut ». Hij heeft het hier over « Kinkers helder brein en hoogverlichten geest ». — Indien beide studenten hem als een hoogleraar in de wijsbegeerte beschouwden, konden zij ongetwijfeld aan niets anders denken dan aan zijn college over de metafysische beginselen van de algemene grammatica, de « metaphysica Grammaticae generalis principia » uit 1818-1819, die trouwens slechts een keer gedoceerd werden. — Of is de voorstelling eenvoudig ontstaan uit het feit dat, naast zijn officiële colleges, Kinker ook nog privé-cursussen (« des cours privés »), in het bijzonder in de wijsbegeerte en het natuurrecht gaf. Cf. A. LE ROY, *Liber memorialis*, op. cit., blz. 365, noot 2. Hiervan vindt men echter geen sporen in de officiële bescheiden.

(12) Met de bedoeling eens en voorgoed Kinkers leeropdrachten precies vast te leggen, — er heerst hieromtrent, inderdaad, niet weinig onzekerheid in de meeste artikels, monografieën en literatuurgeschiedenissen, waarin zijn hoogleraarrol aan de orde is, — neem ik ze chronologisch uit de *Series lectionum* over, zoals deze in de *Annales Académiae Leodiensis* te vinden zijn.

In *deel 1, 1817-1818*, rectoraat D. Sauveur, secretaris v. d. Senaat J.M. Vanderheyden: J. Kinker *literaturam hollandicam*, eloquentiam et poesin, docebit ter per hebdomadem, h. XI.

In *deel 2, 1818-1819*, rectoraat J.M. Vanderheyden, secretaris v. d. Senaat J.D. Fuss: J. Kinker *Litteraturam et Eloquentiam Belgicam* exponet diebus Lunae, Mercurii et Jovi, h. XI; ad *Glossologiam universalem*, seu *metaphysica Grammaticae generalis principia tractanda paratus erit horis auditoribus commodis*.

Idem *posteriore semestri Grammaticae Belgicae principia tradet diebus Lunae et Mercurii*, h. XI; *pauca quaedam ad Litteraturam et Eloquentiam Belgicam spectantia enarrabit die Jovis, hora XI*.

Behalve hoogleraar, was Kinker tweemaal assessor van de Senaat (1819-1820, 1823-1824), een keer deken van de Faculteit van de Wijsbegeerte en Letteren (1825-1926), en een keer rector-magnificus (1828-1829).

In *deel 3, 1819-1820*, rectoraat J.G.J. Ernst, secretaris v. d. Senaat N. Anciaux (J. Kinker was, dit academisch jaar, assessor): J. Kinker *Grammaticae Belgicae principia tradet diebus Martis et Jovis*, 1ste en 2de sem., h. XI. *Litteraturam et Eloquentiam Belgicam* exponet diebus Martis et Jovis (2de sem. heeft: exponet perget), 1ste en 2de sem., h. II.

In *deel 4, 1820-1821*, rectoraat I. Denzinger, secretaris v. d. Senaat L.A. Warnkönig: J. Kinker *Eloquentiam et Litteraturam Belgicam, nec-non styli bene belgici praecepta exponet*, diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, 1ste sem., h. XI, 2de sem., h. II.

In *deel 5, 1821-1822*, rectoraat N. Anciaux, secretaris v. d. Senaat C. Delvaux: als in 1820-1821 (2de sem. heeft: exponet perget), 1ste en 2de sem., h. II.

Idem Nonnulla ad Patrii Sermonis Etymologiam pertinentia gratis tradet horis auditoribus commodis, 2de sem., zonder uropgave.

In *deel 6, 1822-1823*, rectoraat H.M. Gaede, secretaris v. d. Senaat G. Wagemann: als in 1821-1822, 1ste en 2de sem., h. II. *Nonnulla etc.* 1ste en 2de sem., zonder uropgave.

In *deel 7, 1823-1824*, rectoraat P.J. Destriveaux, secretaris v. d. Senaat J.N. Comhaire (J. Kinker was, dit academisch jaar, opnieuw assessor): als in 1822-1823, 1ste sem., h. X, 2de sem., h. XII. *Nonnulla etc.* 1ste sem., zonder uropgave. — 2de sem. *Nonnulla etc. Elementa Grammaticae belgicae gratis docebit diebus Lunae et Martis*, h. XII.

In *deel 8, 1824-1825*, rectoraat G. Wagemann, secretaris v. d. Senaat P.J. Destriveaux: als in 1823-1824, 1ste en 2de sem., h. XII. *Nonnulla etc.* 1ste en 2de sem., zonder uropgave. *Elementa etc.* 1ste en 2de sem., h. XII.

In *deel 9, 1825-1826*, rectoraat J.N. Comhaire, secretaris v. d. Senaat R. van Rees (J. Kinker was, dit academisch jaar, voorzitter van de Faculteit): als in 1824-1825, 1ste en 2de sem., h. XII. *Idem Nonnulla etc.* 1ste en 2de sem., zonder uropgave. *Idem Elementa etc.* 1ste en 2de sem., h. XII.

In *deel 10, 1826-1827* (laatste deel aanwezig op de Universiteitsbibliotheek Luik en de Koninklijke Bibliotheek Brussel), rectoraat R. van Rees, secretaris v. d. Senaat I. Denzinger: als in 1825-1826, 1ste en 2de sem., h. XII. *Nonnulla etc.* 1ste en 2de sem., zonder uropgave. *Elementa etc.* 1ste en 2de sem., h. XII.

Dit alles betekent:

1. dat Kinker, voor 1817-1818, aangesteld was geworden met het oog op het onderwijs van: de Hollandse literatuur, welsprekendheid en poëzie (poëzie op te vatten in ruime zin, d.i. met inbegrip van de theorie en de esthetiek van de dichtkunst);

2. voor 1818-1819, en volgende academische jaren, wordt dit onderwijs zonder onderbreking behouden, behalve dat het woord *hollandicam* nu vervangen wordt door *belgicam*, — wat praktisch geen verschil maakt, — het onderwijs in de *poesis* wegvalt, en er vanaf 1820-1821, in verband met de Belgisch-Hollandse-Nederlandse literatuur en welsprekendheid, voortaan gezegd wordt dat Kinker hierbij ook de regels zal uiteenzetten van wat, stilistisch, goed Belgisch-Hollands-Nederlands is;

een tweede leeropdracht voor 1818-1819, — in het vervolg is hiervan geen sprake meer, — is die van de Algemene glossologie, of van de metafysische (lees: wijsgerige) beginselen van de algemene grammatica (lees: linguïstiek); een derde leeropdracht voor 1818-1819 betreft, — doch alleen maar voor het 2de semester, — de Beginselen van de Belgische grammatica, sommige hiervan betrekking hebbende op de Belgische literatuur en welsprekendheid;

3. voor 1819-1820, en nu tot aan het eind, komt er meer vastheid in de opdrachten van Kinker; hij doceert de Beginselen van de Belgische grammatica, en de Belgische literatuur en welsprekendheid;

4. voor 1820-1821 blijft dit zo, behalve, — cf. supra, — dat voor de Belgische literatuur en welsprekendheid, er thans ook sprake is van de regels van wat, stilistisch, goed Belgisch is; er is dan geen opdracht voor de Belgische grammatica en haar beginselen;

Hoe hij zijn professoraat strikt methodologisch opvatte, weten we slechts onrechtstreeks; in het archief van de Luikse universiteit is, om zulks te onderzoeken, niets bewaard gebleven⁽¹³⁾,

5. voor 1821-1822 zijn deze vervangen door een college over: Enkele elementen met betrekking tot de etymologie van de vaderlandse, d.i. Nederlandse taal; dit college loopt tot aan het eind;

6. vanaf 1823-1824, tot en met 1826-1827, zijn er voortaan drie gelijklopende cursussen, waarvan de laatste twee vrije opdrachten blijken te zijn: a. de Belgische literatuur en welsprekendheid, met daarbij de regels van wat, stilistisch, goed Belgisch is; b. Enkele elementen met betrekking tot de etymologie van de vaderlandse, d.i. Nederlandse taal; c. de Beginselen van de Belgische grammatica.

Bepalingen met betrekking tot de semesters, dagen en uren vult de lezer wel zelf aan. Ze zijn, derhalve, van meer ondergeschikt belang.

(13) Om hieromtrent enige zekerheid te verkrijgen, zou men volledig inzage moeten kunnen hebben van de geschreven plannen, al of niet uitgewerkte voorbereidingen enz., van de hand van Kinker zelf. Dit voorwerk schijnt tot nu toe slechts gedeeltelijk teruggevonden te zijn. Le Roy, in zijn bijdrage tot het *Liber memorialis* van 1869, besluit deze met een bibliografie, die zeker vollediger is dan die van Van Hall (1850), Cocheret de la Morinière (1850-1852), Kinkers Luikse vriend-predikant, « pasteur émérite, ancien aumônier et ministre du St. Evangile, auprès de l'église protestante de Liège, de l'église wallonne de Boisleduc, etc. » (titels in zijn uitgave van *Le dualisme de la Raison humaine*, 1850-1852), e.a. Hij kon ook beschikken over het materiaal, dat Ed. Capitaine, een van Kinkers studenten, lid van *Tandem*, Doctor in de Rechten, gepromoveerd op 19 juni 1828 op de dissertatie: *Quaedam de potestate leges ferendi quotenus lege primaris regni Belgii definite est* (het Luiks ex., met een *Ex libris* van Alphonse Le Roy, van Van Hall is van Capitaine afkomstig: « A Monsieur Al. Le Roy, professeur à l'université de Liège, Souvenir affectueux de la part d'Ed. Capitaine, Président de la Cour d'appel du Duché de Limbourg », dus te Maastricht), voor hem had klaar gemaakt (blz. 383 en vlg.). De bibliografie van Le Roy, feitelijk dus van Capitaine, « ami intime et confident de Kinker jusqu'au dernier moment » (blz. 357), is echter vol onopgehelderde bibliografische problemen. Zo is er, in de lijst van de handschriften (blz. 389 en vlg.), sprake van manuscripten waarvan sommige in de catalogus voorkomen van de veiling van Kinkers bibliotheek in 1846. En daaronder: « les cahiers de ses cours de Liège (sur la linguistique générale, sur la langue néerlandaise, sur le style, sur la synonymie, sur la prononciation, sur la philosophie et sur l'histoire) ».

Bedoelde veilingcatalogus is gelukkig bewaard gebleven in de bibliotheek van de Vereniging ter Bevordering van de Belangen des Boekhandels, thans ondergebracht in de universiteitsbibliotheek te Amsterdam; in deze universiteitsbibliotheek zelf; eveneens in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage (twee exemplaren). Het ex. van de Amsterdamse universiteitsbibliotheek (2509. C31) heeft als titel: *Catalogus* van drie hoogst belangrijke en zeer fraaije *boekverzamelingen*, waarvan eene geheel en zeer fraai gebonden is. Deze omvatten de beste en vele nieuwe werken over godgeleerdheid, wijsbegeerte, regtsgeleerdheid, vrijmetselarij, geschiedenis, classieke letterkunde, Nederlandsche en Europeesche fraaije letteren, en over taalstudie. Wijders zeer vele hoogst belangrijke en eigenhandige handschriften van Prof. J. KINKER, over taalstudie, enz. van den Heer A. HORSTMAN, over handel, en andere geschied- en staatkundige. Voorts atlanten, kaarten, platen, prenten; enz. en fraaije boekenkasten. Alles nagelaten door Wijlen de WelEdele Heeren Mr. JOHANNES KINKER, Ridder van de Orde van den Nederlandschen Leeuw, Oud-Hoogleeraar aan de Hoogeschool te Luik, Lid van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, en van vele Binnen- en Buitenlandsche Genootschappen, enz. Mr. JOHANNES WILLEM WILLEKES, In leven Procureur bij de Arrondissements Regtbank te Haarlem en Regter Plaatsvervanger in dezelve, en AREND HORSTMAN, Lid van de Kamer van Koophandel, alhier. Alles zal verkocht worden op Dinsdag, den 29en mei 1846, en volgende dagen, des avonds te 5 ure precies, door de boekhandelaars Jacobus Radink en Frederik Muller, te Amsterdam, ten huize van den eerstgenoemde, Beurssteeg, n°. 120. Alles zal Zaterdag en Maandag, den 23en en 25en mei van 10 tot 3 ure te zien zijn. Amsterdam, Jacobus Radink en Frederik Muller. 1846. De catalogus is à 25 cents te bekomen.

en men is dan ook aangewezen op wat sommige van zijn oudstudenten hierover hebben meegedeeld. In het algemeen zijn zij het erover eens zijn waarlijk hoogstaande pedagogische begaafdheid te onderstrepen; een begaafdheid die ruime en grondige kennis, daarbij welsprekendheid, aan een pittige, kruimige voorstelling van de dingen wist te paren. Zo weten we van een oud-

In deze catalogus worden, blz. 164 en vlg., onder de titel: *De handschriften van no. 9-56, 60-78 zijn allen geschreven door wijlen prof. J. Kinker*, volgende dictaten genoemd (sommige verwijzen naar Kinkers Luikse tijd):

21. Dictaten over Nederl. taal en woordvoeging.

22. Dictaten te Luik over algem. en bijzondere Holl. taalkunde. Hierbij behoort het exempl. v. Wagevier's gevangenschap.

33. Dictaten over Holl. welsprekendheid en Letterkunde. Hierbij *aanmerkingen op het Roosje van Bellamy*, en op de *zamenkomsten in Bellamy, Proeven*. 2 pakk.

34. Dictaten over Nederl. Stijl. Hierbij over Cicero's redevoering tegen Catilina.

36. Dictaten over de wijsbegeerte.

37. Dictaten over de beginselen van menschelijke kennis. — Dictaten over de geschiedenis.

Deze « dictaten », waarvan de meeste met prijsaanduiding, zullen alle stellig uit Kinkers Luikse tijd zijn. Eveneens volgende nummers:

26. Zeer belangrijk stuk van vergelijking der Luiker-taal met de Nederlandsche en eenige briefjes daarin gewisseld.

77. Oratie te Luik gehouden bij het overdragen van het Rectoraat aan D. Sauveur.

Hetzelfde geldt, heel waarschijnlijk, voor titels die in *Tandem* door de voorzitter, nl. Kinker zelf, blijken voorgelezen te zijn aan zijn studenten:

47. Satirieke brief aan P. v. Hemert, over de Goudarsche krukkenleer. *Mischien* niet uitgegeven. — Hieruit voorgelezen op 16de Zomermaand 1823?

65. De dood van Minette, of het eerste jaar der Turksche vrijheid. *Treurspel*. — Hieruit voorgelezen op 6de Lentemaand 1826.

68. Vertaling van Homerus Ilias, 1e Boek, in *rijmlooze Alexandrijnen*, waarin de daarnaast geschreven *Grieksche tekst vers voor vers is wedergegeven*. — De eerste vijftig verzen hieruit voorgelezen op 17de Grasmaand 1826.

Wat de overige nummers betreft, — die nochtans duiden op stof welke Kinker in zijn Luikse colleges heeft behandeld, — is enige omzichtigheid geëist.

Wat nu hiervan teruggevonden is? Feitelijk niet zo heel veel. Het blijkt de bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde (Rijksuniversiteit, Leiden) te zijn, die zich enkele belangrijke nummers heeft weten aan te schaffen. Deze zijn, in de afdeling *Handschriften: Letterkunde*: 3. Dictaten over taalkunde in het algemeen, in het Nederl. en Fransch, gegeven te Luik (nr. 22 van de veilingcatalogus?); 5. *Principes métaphysiques des langues*, ou de *grammaire générale* (ad *Glossologia universalem*, seu *metaphysica Grammaticae generalis principia*: het college uit 1818-1819?); 17. *Lessen over Nederlandsche taal- en letterkunde en welsprekendheid*. Nederlandsch en Fransch (het college Nederlandse literatuur en welsprekendheid, gedoceerd vanaf 1817-1818? nr. 33?); 29. Dictaten over Nederlandsche taal- en woordvoeging. Nederlandsch en Fransch (het college Nederlandse grammatica, dat ieder jaar aan de orde was? nr. 21?); 572. *Woorden en spreekwoorden in de taal van Luik*. Met minuten van brieven in die taal (heeft misschien met een of ander college weinig te maken gehad? nr. 26?). — Uit Kinkers Luikse tijd is waarschijnlijk eveneens: *Aperçu détaillé de la philosophie critique* (12. Cg. nr. 4), berustend op de gemeentelijke universiteitsbibliotheek te Amsterdam. — De Koninklijke Bibliotheek te Den Haag bezit heel wat Kinkeriana: toneelspelen, zangspelen, vertalingen, opstellen en verhandelingen; deze zijn volledig, of ook gewoon fragmentair, vooral ongedateerd; zodat een identificering als behorende tot de Luikse tijd heel moeilijk is. Van voorbereidingen, dictaten, enz. schijnt hieronder wel niets voorhanden te zijn.

Voor sommige van deze inlichtingen gaat mijn dank naar Drs. G.J. Vis, wiens bedoeling het is te Amsterdam, onder leiding van G. Stuiveling, over Kinker te doctoreren.

Wat de Luikse universiteitsbibliotheek betreft, zij is slechts in het bezit van: « *Cours de grammaire hollandaise etc.*, ayant appartenu à F. Tielemans

student, G.J.H. Stas uit Maastricht, dat hij, om pedagogische en methodologische redenen, zijn leerlingen vooral de *De oratore* van Cicero wist aan te bevelen⁽¹⁴⁾; L. Jottrand uit Genappe (Brabant) schrijft in zijn brief van 8 februari 1850 aan de *Nieuwe Rotterdamse Courant*, ter aanvulling op het verslag van een lezing van M.C. van Hall in het Koninklijk Instituut te Amsterdam, waaruit trouwens zijn monografie ontstond: « Kinker gelukte weldra in zijne pogingen om het nederduitsch, zoo niet in eene waalsche stad te verspreiden, toch bij vele studenten der luiksche hoogschool als eene nuttige, ja aanlokkende leerroefening te doen aanschouwen »⁽¹⁵⁾; J.F.X. Würth uit Luxemburg, zijn beste leerling, gunsteling en opvolger voor de Nederlandse literatuur na 1830, noemt hem: « philosophe et homme de goût, malgré la tâche ingrate dont il était chargé »⁽¹⁶⁾.

Eveneens van officiële, academische zijde werden zijn talent en geleerdheid, van stonde af, door zijn rectoren op bijzondere wijze geloofd. Zo wist rector-magnificus J.G.J. Ernst, in zijn

(1820-1823). Fos 2-12: Texte. Papier; 24 feuillets; 215 x 175; écriture du 19e s.; les fos 1, 1 v°, 12 v°, 24 r. sont demeurés blancs. Bande de papier portant: *Grammaire hollandaise* / Prof. Kinker » (Réserve universitaire, n° 221). — F. Tielemans, uit Brussel, promoveerde op 22 juli 1823 tot Doctor in de Rechten op de dissertatie: *De jure et natura legitimae*.

(14) Uit een schrijven van G.J.H. Stas, geciteerd door A. LE ROY, *Liber memorialis*, op. cit., blz. 361. — Stas promoveerde tot Doctor in de Rechten, op 10 juli 1824, op de dissertatie: *De contractu fiduciae sec. jus. rom.* Hij werd raadsheer aan het Hof van Verbreking, te Brussel. De Crassier, een ander student van Kinker, was er voorzitter.

(15) Cf. L. JOTTRAND, *Nederduitse Gewrochten van den Nederlandschen Waal*, op. cit., blz. 22. — Jottrand promoveerde tot Doctor in de Rechten, op 28 juli 1825, op de dissertatie: *De certamine singulari*. Hij werd advocaat te Brussel, lid van het Nationaal Congres in 1830, voorzitter van de zg. Vlaamse Commissie in 1856. Behalve het geciteerd werk, schreef hij nog: *Guillaume-Frédéric d'Orange-Nassau*, avant son avènement au trône des Pays-Bas sous le nom de Guillaume 1er, par un belge, Bruxelles, H. Tarlier, 1827. Hij beschouwde het ontstaan van dit werkje als een « vrucht van Kinkers zending » (blz. 56). — Genoemde brief in de N.R.Ct. is van belang. Hij diende, in het bijzonder wat de geschiedenis van *Tandem* betreft, als een aanvulling voor Van Hall, tussen zijn referaat en de uitgave van zijn monografie. Latere biografen hebben hiervan, eveneens van zijn opstel, *Kinker's zending te Luik*, in *Nederduitse Gewrochten van den Nederlandschen Waal* kunnen profiteren.

(16) Cf. J.F.X. WÜRTH, *Causeries d'un maître avec ses élèves* sur les faits importants de l'histoire de Belgique, 19e siècle, Guillaume I, De Gerlache, De Potter, Leopold I, Liège, J.G. Carmanne, 1851, blz. 9 en vlg. Van deze *Causeries* verschenen er 12 deeltjes; zij omvatten de hele geschiedenis van België. Hier volgt, ter documentatie van de hand van een tijdgenoot, de volledige tekst: « En 1817, le gouvernement avait établi en Belgique trois universités, à Gand, à Louvain et à Liège. Dans ces universités, presque tous les professeurs de la faculté de philosophie et lettres étaient des élèves qui venaient de terminer leurs cours aux universités allemandes et hollandaises. Ils parlaient mal la langue française et les leçons se donnaient en latin. Leur enseignement était lourd, ennuyant; il n'y avait ni goût, ni spontanéité, ni animation. Et cependant ce fut dans cette atmosphère nuageuse que se formèrent plusieurs jeunes gens qui plus tard surent parler, écrire et agir. Il est vrai que dans les facultés de droit et même parfois dans les facultés de philosophie, il y eut quelques hommes distingués qui surent grouper à l'entour d'eux les élèves et leur inspirer des sentiments généreux. Tels furent à Liège, le professeur de littérature française Rouillé, le professeur de littérature hollandaise Kinker, philosophe et homme de goût, malgré la tâche ingrate dont il était chargé, et surtout le professeur de droit public et de droit criminel, l'éloquent Destriveaux ».

oratie van 2 oktober 1820, — dit bij gelegenheid van het verschijnen der eerste twee delen van zijn *Gedichten* (1819-1821), — te verklaren: « Clarissimus collega Kinker duo volumina poematum in patria lingua composuit quae, nitidissime typis impressa, belgicarum litterarum amicis exoptatissima, apud exteras quoque gentes magnis laudibus excepta, celeberrimi jam auctoris nomen nova gloria illustrant ». Een jaar nadien, in de oratie van rector-magnificus I. Denzinger, nl. op 1 oktober 1821, was de lof niet minder groot: « *Musica* omnipotentem magicamque illam deam quod spectat, ad tuam provoco sententiam, *Kinkere*, quem poetam aequae fortis ac philosophum veneramus omnes. Tu carmine illo, quo ipse sublimis Musae Haydnianae laudes sublimi celebras ore, genus humanum docuisti, quid valeat musica, quippe quae cuncta, quae nec pictura nec poesis perficere possunt, perficit animumque incomprehensibili quadam vi sursum agit ». Bij het verschijnen van Kinkers derde bundel *Gedichten* (1821), voegde hij er, een weinig later aan toe: « J. Kinker Philosophiae et Litterarum prof. p.o. tertium carminum, patria lingua conscriptorum volumen hoc anno in publicum edidit »⁽¹⁷⁾. Uit deze teksten blijkt, dat zijn hoofden niet enkel aandacht verleenden aan de geleerde in hem, maar evenzeer aan de artiest, zowel aan de muzikkenner, als aan de dichter.

Uit de correspondentie van Kinker in zijn Luikse tijd is ongetwijfeld de sfeer en geest te halen, mede 's mans afreacties, gedurende een verblijf, dat hij ten slotte liever voor een andere had gewenst. Jammer dat er van deze briefwisseling betrekkelijk weinig bewaard is gebleven.

In een brief van 4 november 1818 aan G. van Lennep te Brussel⁽¹⁸⁾, — een jaar dus nadat hij te Luik aankwam, — blijkt dat

(17) Cf. *Annales Academiae Leodiensis*, dl. 3, 1819-1820, blz. 16; dl. 4, 1820-1821, blz. 12, 35. — De oratie van I. Denzinger luidt: *De sublimitate ejusque ad virtutem exercendam momento*. — De drie delen van de *Gedichten*, op. cit., 1819-1821. Het ex. te Luik, Seminariebibliotheek Ndl. lit., heeft het *Ex libris*: « Boekery van de Heeren Officieren der 17de Afdeling Nationale Infanterie ».

(18) Betrokken brief aan G. van Lennep (Kon. Bibl., Den Haag) druk ik hier, wegens zijn uitzonderlijke betekenis voor het begin van Kinkers Luikse tijd, in zijn geheel over:

Luik 4 November 1818.

Zeer geleerde Heer & Vriend!

Sedert lang had ik uwe zeer vereerende letteren van den 21 September, mij door den Hr. Ameshoff (?) ter hand gesteld, moeten beantwoorden; maar het eindigen van de vakantie en wat daar mede in betrekking staat; ook terug gelaten bezigheden in Holland, van allerlei aard, hebben zich gedurig tuschen mij en mijn voornemen gesteld.

Ik zal, zoo veel mij dit mogelijk is, aan uwe vriendelijke aanmaning voldoen.

De tijd en plaats mijner geboorte is waarlijk geen geheim: ik werd op den 1 January 1764, onder Nieuwer Amstel, op den Overtoom (een voorstad van Amsterdam) geboren. Maar het jaargetal van sommige mijner uitgegeven werkjes zal achterwege moeten blijven, omdat ik er vele zelf mis, welke door uitleenen niet weder terug gekomen zijn, en laatste exemplaren waren.

zijn gemoedsstemming eerder wankelend is. Zijn nieuwe loopbaan schijnt hem slechts matelijk te bevallen, al hoopt hij dat hij er zich «misschien» wel in zal kunnen schikken. Hij «zit er ondertusschen», «hier op Pathmos», en hij werkt. Deze brief licht ons eveneens in over datgene waarmee hij zich bezig-

Zie daar echter wat ik er van weet :

Mijne minderjarige Zangster, 1785.

Celia, Treurspel, 1792.

Van Rots, Drame, 1789.

Treurzang op Washington, 1800.

Eeuwfeest, 1801.

Vredefeest, 1802.

Almanzor en Zehra, Treurspel, 1804.

Brieven van Sophia aan Feith, 1807.

Treurzang op Kant, 1805.

— op Haydn, 1810.

— op Deiman, 1811.

Nederduitsche *Prosodia* &ca 1809.

(gelooft ik)

Tempelheeren, Treurspel naar 't Fransch van Les Templiers van *Raynouard*, 1805.

De post van den Helicon, 1788. &ca. bevat meestal luimige recensien van Dichtkundige werken &ca.

Schillers Treurspelen, t. w. De Maagd van Orleans en Maria Stuart, metrisch vertaald, 1807.

Essai d'une exposition succincte de la critique de la raison pure ; par J. Kinker, traduit du Hollandais, par J. le F. (ik meen 1801).

Algemeene Wijsgeerige theorie der talen (derde klasse, v. Kon. Instit.) 1817.

Daar het u te Brussel, beter dan mij te Luik bevalt, wensch ik hartelijk, dat uwe nieuwe bestemming, tot het voorzetten uwer inwoning aldaar gunstig zal zijn.

Ik zou mij misschien in mijne nieuwe loopbaan wel kunnen schikken ; maar *Luik* en eene *Hollandsche vrouw* : hoc opus, hic labor !

Ik zit er ondertusschen ; en, wat meer is, ik geef les aan 36 studenten, waarvan er 8 à 9 het Hollandsch volkomen, 4 of 5 ten halve magtig zijn, doch waarvan de rest geen enkel Hollandsch woord verstaat ; zoo dat ik tegen de leer van het Evangelie aan, 't welk geen twee ellen toestaat, met drie maatstaven moet meten. Zoo zijn dan ook mijne voorlezingen 1/3 Latijn, 1/3 Fransch en 1/3 Hollandsch ; en dit kost mij veel hoofdbreken. Wat ik vooraf reeds in gereedheid gebragt had, mag ik wel weer verscheuren ; voor mijne lessen in de wijsgeerige taalkunde, heeft zich nog niemand opgedaan. Ook in dat opzigt, heb ik tot nog toe tijd en moeite verloren.

Ik zal mij, dezen winter, voor een groot gedeelte met het verzamelen, en herzien mijner onuitgegeven stukjes bezig houden ; maar ik zie niet weinig op tegen den modder, waardoor men hier waden moet, om van mijn huis naar de Universiteit te gaan.

Uwe *Grammaire Hollandaise* heb ik hier aan mijne leerlingen aanbevolen, om zich in de eerste gronden te oefenen ; de *Syntaxis* daarvan, verklaar ik gaande wegs onder het vertalen van *Cicero* en *Tacitus*, want daarmede ben ik begonnen om voor hen, die weinig, en ook die niets verstaan van de *Langue Neerlandaise*, eenige ondersteuning te geven. Op het *Collège* bedienen zich de *Regens van Vander Pyl*.

Ontvang mijne hartelijke groet, verzeker Mevr. van Lennep van mijne hoogachting ; zeg aan de *Hollands-Brusselsche* volkplanting, en onder dezen mijnen Br* in st. Jan, Meyer dat ik hier op *Pathmos* veel om hen denk.

Ik ben met ware hoogachting en toegenegenheid

T. T.

KINKER.

Geadresseerd : Aan den WelEd. Zeergeleerden Heer,
Mijnen Heere Mr. G. van Lennep
Buiten de Namensche poort
te
BRUSSEL.

houdt, en hoe hij werkt. Er is eerst de universiteit. Hij geeft les aan 36 studenten, waarvan ongeveer een derde het Nederlands volkomen machtig is, een derde slechts gedeeltelijk, een derde geen enkel woord begrijpt ; hij is verplicht met «drie maatstaven» te meten : een derde Latijn, een derde Frans, en een derde Nederlands. Hij verliest hierbij heel wat tijd, en het kost hem veel moeite. We vernemen ook met welke handboeken hij de beginselen van het Nederlands tracht te onderwijzen ; hij heeft zijn studenten de Franse *grammatica* van G. van Lennep zelf aanbevolen ; de *syntaxis* hiervan brengt hij te pas bij zijn vertaling van *Cicero* en *Tacitus*, dus in het Nederlands, en dit met zwakke studenten. Op het *Collège royal*, — licht hij Van Lennep verder in, — gebruikt men de spraakkunst van R. van der Pyl⁽¹⁹⁾. Aanvullend heeft hij het dan nog over zijn plan, in de winter 1818-1819 zijn onuitgegeven gedichten, — het geldt hier zeker zijn drie bundels *Gedichten*, die in 1819-1821 zullen verschijnen, — te herzien en te verzamelen.

Kinker blijkt, in deze begintijd, tegen alle moeilijkheden in, op de Luikse universiteit zijn taak ernstig op te vatten. Zo begint hij, in 1819, met het aanleggen van een bibliotheek Nederlandse literatuur en taalkunde, aldus bewijzend dat er geen wetenschappelijke arbeid mogelijk is zonder een degelijke wetenschappelijke apparatuur. In het *Catalogue des livres achetés* van onze universiteit vindt men, inderdaad, vanaf nr. 501 tot en met nr. 544, — dus in totaal 44 nummers, — en ingeschreven op 7 oktober 1819, een lijst van taalkundige en literaire Nederlandse werken, die hij door P.J. Collardin, een bekend Luiks boekhandelaar en uitgever in deze tijd, had doen leveren. De randnoot is duidelijk : «Par P.J. Collardin de la part de Mr. Kinker»⁽²⁰⁾. Deze lijst boeken vormt dus wel de kern waaruit

Boven dit adres, van de hand van Kinker, — het heeft allicht betrekking op Ameshoff (?), vernoemd in de brief : O. te Amsterdam, 16 September 1845, oud 81 jaren.

De *Grammaire hollandaise* van G. van Lennep, waarvan boven sprake is, zijn *Grammaire hollandaise à l'usage des collèges et des institutions*, Bruxelles, 1816, 2e éd., 1818. — Met Meyer bedoelt Kinker ongetwijfeld J.G. Meyer, leraar aan het Brussels Atheneum, schrijver van : *Les verbes irréguliers hollandais*, tant simples que composés avec leur explication française, Bruxelles, Ad. Stapleaux, 1819 ; en *Grammaire hollandaise*, ibidem, 1820 ; 2e dr., ibidem, 1823 ; 3e dr., ibidem, 1825.

(19) Van R. VAN DER PYL zijn bekend : *Nouveaux élémens de la conversation en hollandais et en françois*, Dordrecht, A. Blussé et fils — Bruxelles, P.J. Mat, 1815 ; Idem, *Abrégé de la grammaire hollandaise*, ibidem, 1816 ; Idem, *Grammaire hollandaise pratique*, à l'usage des étrangers, et principalement des françois, qui veulent apprendre cette langue, 1e éd., 1815, 2e éd., revue, corrigée et augmentée, ibidem, 1816.

(20) Ik laat hier de lijst van de auteurs volgen, die zijn belangstelling hadden ; in de volgorde van de inschrijvingen : Hooft, Vondel, Huydekoper, Hoogvliet, Van Wyn, Van Merken, Yperij, Van der Palm, Wagenaar, Ten Kate, Kluit, Helmers, Loots, Weiland, Van Hoogstraten, Bilderdijk, Reizii, Ockerse, Bosseha, Siegenbeek ; voorts werken van de Bataafsche Maatschappij van Taal- en Dichtkunde, en de Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen, waarvan de titels niet zijn genoteerd. Van genoemde schrijvers zijn soms verscheiden titels aangekocht geworden. De meeste hiervan be-

later, en tot op heden toe, de bibliotheek van de seminaries Nederlandse literatuur en filologie zijn ontstaan.

Ondanks zijn pogingen om het zich te Luik niet al te onaangenaam te maken, dit vooral door zijn wetenschappelijke arbeid methodisch in te richten, verklaart hij ronduit aan J. Fabius, zijn Amsterdamse vriend, mede die van minister A.R. Falck, dat hij zijn geloof verliest in de verhollandsing; er is nu eenmaal een fransgezinde geest te Luik, het Frans is er de enige landstaal, — vandaar de afkeer voor het Hollands (19 juni 1820). Ruim een maand later, aan dezelfde, komt hij hierop terug. De bewuste verhollandsing zal zeker niet tijdens zijn leven plaats hebben; men zal slechts een zeer klein aantal Luikenaren weten te winnen: «niet meer dan een boon in een brouwketel». Hoe dit ook zij, hij zelf doet wat hij kan om de nationale eer te verdedigen. Het is echter voor hem een hele «sjouw» (31 juli 1820). Aldus de aanvankelijke indrukken van een man, die met een hele verantwoordelijkheid door de regering naar Luik werd gezonden ⁽²¹⁾.

Begin september 1820 is hij met vakantie te Amsterdam; hij licht minister Falck verder in over de onderwijstoestanden op de Luikse universiteit, in het bijzonder in zijn dienst. In 1819-1820 werden zijn colleges vlijtiger gevolgd dan in 1818-1819; 30 studenten tekenden op de «eerste beginselen» in; hij geeft hier les in, in het Frans; hij heeft 20 studenten voor de welsprekendheid en de literatuur; deze geeft hij in het Nederlands ⁽²²⁾. Dit is echter niet al. Een dag in de week is bestemd voor zes studenten, die de meeste vorderingen maakten; van vijf tot negen uur 's avonds komen ze bij hem aan huis voor privé-les; ze vormen een *kern* die, met nog een drietal Waalse leerlingen welke op de genoemde 30 het meest vooruitgang maken, «een goede hoop» geven. We zien straks, dat het juist uit deze *kern* is, dat in de loop van 1822, het bekende Luikse *Tandem* zal geboren worden (2 september 1820).

Opnieuw te Luik voor het academiejaar 1820-1821, wordt de correspondentie met minister Falck, zijn vertrouwensvriend, ononderbroken voortgezet. Hij moet vaststellen, dat nu de tegenstand tegen het Nederlands eerder vermeerderd, dan verminderd is. Hij geeft slechts nog les aan vier op de zes goede studenten aan huis; er zijn er die afgevallen zijn, wegens de

vinden zich nog altijd, of op de universiteitsbibliotheek, of in de seminariebibliotheek van de Nederlandse filologie en literatuur. In de registers van de eerstvolgende aankopen wordt, bij Nederlandse schrijvers, verder geen gewag meer gemaakt van de naam Kinker.

(21) Cf. deze en verdere correspondentie in Dr. H.T. Colenbrander, *Gedenkstukken enz.*, op. cit., verspreid over de drie delen. Voor de overzichtelijkheid volg ik ze chronologisch, wat bij Colenbrander niet het geval is.

(22) De «eerste beginselen» waarvan hier sprake, alsook de «eerste gronden» waarover verder, zullen wel de «*Grammatices Belgicae principia*» zijn, die hij sinds 1818-1819 doceerde.

«Luiksche besmetting». Op de universiteit is de toestand niet anders. Er zijn geen studenten meer voor de «eerste gronden»; wat de welsprekendheid en de literatuur betreft, hier voor zijn ook minder inschrijvingen dan vroeger; doch er zijn meer bezoekers. Er beginnen in deze briefwisseling thans ook enkele namen op te duiken. De jonge graaf Villain XIV, die Falck hem aanbevolen had, heeft zijn eerste les gehad; hij hoopt iets van hem te kunnen maken, als deze hem natuurlijk getrouwd blijft, waar hij op rektent J.F.X. Würth, — zijn beste student, over wie hij van nu af in zijn brieven begint uit te weiden, en met wie hij plannen heeft, — stoort zich niet aan de zg. «Luiksche besmetting»; maar daarom ziet men hem, op de universiteit en te Luik, ook niet met beste ogen aan (12 november 1820). Een maand later aan dezelfde, komt hij er rond voor uit: de tegenwerking, de geheime invloeden zijn zo groot, dat de jongelui erdoor afgeschrikt worden. «Er behoort zeker moed toe onder de jongelieden om in het openbaar mijne lessen bij te wonen, en men behoeft er niet aan te twifelen dat sommigen uit een soort van schaamte wegblijven»; — het is de enige conclusie, die hij praktisch kan trekken. Vooral daar de tegenkanting niet het minst van sommige collega's komt, in het bijzonder van de collega Duits, L.A. Warnkönig, de rechtshistoricus. De gezindheid met de andere Duitse collega's is anders goed, doch er ontstaan allerlei moeilijkheden, b.v. met de lesrooster, ook andere onaangenaamheden, die de «Luiksche Hollandische voorpost, allesbehalve benijdenswaardig» maken. Om zijn beweringen te staven, zendt hij Falck met dezelfde post een artikel, *Langue nationale*, uit een plaatselijke krant (9 december 1820).

Aan Fabius bericht hij volgend jaar, dat zijn «bevoorrechte oefengezelschap» van vijf tot negen uur 's avonds bij hem aan huis, nog altijd bestaat; hij heeft echter nog slechts drie leerlingen in plaats van zes, waaronder de twee neven J.F.X. en F.X. Würth ⁽²³⁾. Voor de rest gaat hij, behalve op de universiteit voor zijn ambtelijk werk, en dan nog, met de mensen weinig om; hij blijft op een «heilige afstand»; hij is vriendelijk, maar weet ze ook, bij gelegenheid, wat hij noemt op hun plaats

(23) Jean, François, Xavier WÜRTH is zijn beste leerling en opvolger, over wie het in deze correspondentie dikwijls gaat; hij noemde zichzelf, ook in zijn werken, *Würth ainé*. — Zijn neef is François, Xavier WÜRTH, als de eerste, ook een Luxemburger; hij promoveerde alhier tot Doctor in de Rechten, op 30 april 1824, op een dissertatie: *De patria potestate*, Leodii, P.J. Collardin, 1924; hij wordt vaak, door zijn oudere neef mon cousin, of *Würth le jeune* genoemd. Hij had een goede faam als Luxemburgs historicus; als zodanig is hij eveneens bekend als Würth-Paquet. — Hij mag vooral niet verward worden met de broer van Würth ainé, J. Théodore Würth, geb. te Luxemburg, 20.2.1802, aldaar overl. 11.5.1852; deze promoveerde te Luik tot Doctor in de Geneeskunde, op 5 augustus 1823, op een dissertatie: *De observatione in medicina*. Hij was later secretaris van de Geneeskundige Commissie van Luxemburg en lid van de Staten in 1848.

te zetten. Nochtans heeft hij zich in de stad (dit wordt, in december 1822, eveneens aan Van Maanen bericht, met daarbij de opmerking, dat de geest er niet goed is), lid gemaakt van *L'Emulation*, waar hij de *Journal de Bruxelles* kan lezen ⁽²⁴⁾. Hij verontschuldigt zich, weer een «jeremiade uit Pathmos» te schrijven ⁽²⁵⁾; het kan ook moeilijk anders, «daar men mij waarschijnlijk gezonden heeft (lees: naar Luik) om ooggetuige te zijn van de verkeerde wijze waarop de Zuidelijke paarden bereiden worden, en om er mij (den onschuldige in dat alles) de straf van te doen gevoelen». Men geeft er zich rekenschap van, er komt thans verbittering bij. Zoals blijkt uit de vraag, nog steeds aan Fabius, die volgt: «Waarom zond men hier niet liever iemand die van kindsbeen af de kunst geleerd heeft de huik naar den wind te hangen en met de wolven in het bosch te huilen, en die daarbij zooveel wist als noodig was om de jongens te leeren declineeren en conjugeeren...?». Hij bekent het, zijn brief geeft een beeld van «de ware kleur van (zijn) verbitterde ziel, welke haar sedert drie jaren, maar vooral gedurende het laatste, bijzonder eigen is geworden» (28 mei 1821). In zijn brieven aan Falck, uit 1821, uit hij zich niet op optimistischer wijze. Hij klaagt erover, dat de toeloop voor zijn lessen er niet beter op geworden is (26 augustus 1821). Volgt een klacht over de «hebbelijk geworden tongval» van de Luikenaren (25 augustus 1821); ook over woordenwisselingen, die hij met de studenten heeft gedurende de colleges, nl. betreffende de vermeende of ware voortreffelijkheid van het Frans, voorts over andere

(24) Kinker werd lid van de *Société libre d'Emulation de Liège* in 1819. Cf. R. Malherbe, *Société libre d'Emulation de Liège, Liber memorialis*, 1779-1879. Liège, L. de Thier, 1879. — Deze bekende Luikse sociëteit werd opgericht op 22 april 1779, en plechtig geïnstalleerd door prins-bisschop Fr. Ch. des Comtes de Velbruck op 29 april 1779. Ze werd gesticht wegens de behoefte te Luik, aan het eind van de 18de eeuw, aan een centrum voor literatuurbeoefening, kunsten en wetenschappen. Er mocht in dit midden niets tegen de godsdienst, de goede zeden en de staat geschieden. Men sympathiseerde er, na 1815, met het Hollandse regime. De sociëteit noemde zich: «sous la protection du Roi». Ereleden waren: O. Repelaer van Driel, Directeur-Generaal van Openbaar Onderwijs der Nederlanden, in 1818; A.R. Falck, Ambassadeur te Londen en te Brussel, in 1824, benevens acht andere Hollanders. Ook J.H. Bormans, G. Stas en J. Stecher werden er later lid van, resp. in 1841, 1843 en 1858. Jammer genoeg is heel het archief van de *Emulation* tot 1914 in de brand van de Luikse *Place du XX-Août* (Duitse inval, 1914) in de vlammen opgegaan.

(25) Cf. reeds een eerste toespeling op Pathmos, aan het slot van zijn brief aan G. van Lennep. De allusie is allicht ontstaan uit het feit, dat in zijn Luikse tijd de universiteit, nog langs twee kanten, omgeven was door de Maas, en een van haar armen. In de middeleeuwen vormde de hele buurt, waar zij zich thans bevindt, een eiland; de eerste onderwijsinrichting ter plaatse, die van het *Collège des Frères Hiéronymites* (1495-1581), stond inderdaad op *l'île «As Hochet»*, *l'îlot «Aux Hochets»*. In 1495 stond de stad 22 1/2 grote roeden af aan de Broeders om ze toe te laten er een klooster, een kerk, en een school te bouwen. Deze gebouwen werden in 1580 overgenomen door de Jezuïeten. Men vindt dit eiland afgebeeld op de achtergrond van een doek van Jan van Eyck, *O. L. Vrouw met de kanselier Rolin* (Louvre), volgens J. Lejeune, die het landschap als een Luiks landschap identificeerde, liever *O. L. Vrouw met de prins-bisschop van Beieren* geheten. Men zie diens studie, *Les van Eyck, peintres de Liège et de sa cathédrale*, Liège, G. Thone, 1956.

onaangenaamheden. Hij is er nu overtuigd van, dat hij «mischien wel iets beters zou kunnen doen dan voor de doove ooren der Walen het Hollandsche evangelie te verkondigen» (18 december 1821).

Een half jaar later, midden 1822, deelt hij aan Falck mee, dat het nog even flauw gaat als tevoren; hij bedoelt met zijn gewone colleges. Nochtans is hij, met ingang van het tweede semester 1822, begonnen met een bijzondere vrije cursus in de Hollandse etymologie en synoniemen ⁽²⁶⁾. Hiermee vlot het beter; hij geeft dit college helemaal in het Nederlands, en heeft dertig en meer studenten (2 juli 1822). Aan Van Maanen is de toon even onvast. Het onderwijs in het Hollands is zeker reeds heilzaam geweest op de studerende jeugd; de geest van *Tandem* (de naam van het gezelschap blijkt er nu, midden 1822, te zijn), heeft er ongetwijfeld iets toe bijgedragen. Ondanks dit alles, morren het gros van de Luikenaren, om alles wat uit het Noorden komt, dit zonder uitzondering. Het gebeurt veelal uit interesse. Sommigen doen het openlijk, de meesten in stilte; — maar toch wordt er Hollands geleerd (december 1822).

Aanvang 1823 schijnt er met de belangstelling voor zijn colleges een kentering te zijn ingetreden. Hij schrijft Falck dat het nu wel gaat. Voor zijn grammatica, die hij nog altijd in het Frans geeft, telt hij meer dan veertig studenten. Er is voor het verschijnsel meer dan één verklaring: het gezelschap *Tandem* (dat dus nu voorgoed opgericht blijkt te zijn) doet er veel goeds aan; dan is er het goede voorbeeld van de Limburgers; doch er is vooral het gerucht, dat men, over enkele jaren, bij de rechtbanken van de Waalse provinciën het Nederlands zal invoeren (16 februari 1823). In een schrijven aan Van Maanen wordt zulks bevestigd. De lust voor het Nederlands is natuurlijk aan eb en vloed onderhevig. Een voorbeeld. Na het gerucht, dat het Nederlands, de nationale taal, ook in de zuidelijke, en wel de Waalse provinciën bij de rechtbanken zou kunnen ingevoerd worden, boden zich bij zijn leerling Würth drie praktiserende advocaten aan; pas werd hetzelfde gerucht tegengesproken, of zij verdwenen. Op de universiteit is het weer slapper; de vleug was, inderdaad, groter toen in de omgang bekend was, dat er bij het Hooggerechtshof voor Hollandse processen kans was; hij kon toen op veertig en meer toehoorders rekenen, een cijfer dat hij vroeger alleen maar bereikte op een inaugurale cursus in het Frans. Hij verneemt, dat nu ook leden van het Hof Nederlands beginnen te studeren (28 februari 1823). Aan Fabius stelt hij de vraag, of de bijval soms ook niet ligt aan het feit dat men op de Luikse universiteit voor de getuig-

(26) Volgens de *Series lectionum*, zijn «*Nonnulla ad Patrii Sermonis Etymologiam pertinentia*», die tot aan het eind van zijn leeropdracht op zijn programma zullen staan.

schriften slechts de vermelding : *bijgewoond heeft eist*, en niet : *met vrucht*, zoals elders in het land (22 juli 1823) ?

Het is nu de periode waarin Kinker tracht door te dringen tot de werkelijke oorzaken die, wat de belangstelling voor het Nederlands en de Nederlandse cultuur betreft, sommige deiningen hiervan tot gevolg blijken te hebben. Want, ten slotte, is er vooral de politieke achtergrond, en zijn er de geestelijke stromingen van de tijd.

Aan het adres van Van Maanen begint hij, echter niet onmiddellijk in verband met de Luikse toestanden, de verderfelijke invloed aan te klagen, uitgeoefend door Bilderdijk en Da Costa. Zij doen het vaderland, dat thans een broeinest geworden is van onzalige partijzucht, veel kwaad. Vooral ook omdat hun politiek zich met de rooms-katholieke propaganda kan verenigen ; hij ziet daarin een gevaar (14 september 1823). Gevaren begint hij trouwens eveneens op het spoor te komen in het Luikse ; dit maakt hij op uit de plaatselijke kranten, o.m. de *Courrier de la Meuse* (katholiek) en de *Mathieu Laensberg* (een « Frans blaffertje » ; in Holland zou men zeggen, de *Antonio Magino* »), die hij meer van nabij schijnt te volgen, en waarin hij de stromingen en tegenstromingen duidelijk vaststelt. Dit kan men opmaken uit een schrijven aan Fabius (19 juni 1824). Verder nog uit een aan Van Maanen (2 juli 1825), een jaar later. De *Courrier de la Meuse*, licht hij zijn minister in, is van grote invloed ; er heerst in de redactie van dit blad, nochtans opgesteld door enkele gewone onderwijzers, nl. van Beauregard ⁽²⁷⁾, een werkelijke ultramontaanse Jezuïetengeest. Deze is tegen de regering gericht, zodat genoemde actie van Beauregard gewoon slecht is ; men ageert er (24 juli 1825) tegen de Koninklijke Besluiten van 25 juni 1825, omtrent het theologisch onderwijs.

Het is de geest van verzet, die hem verder, tot aan het eind van zijn verblijf te Luik na de omwenteling van 1830, zal bezighouden. Het is vooral Van Maanen, die hierover wordt ingelicht. De toestand is in het Luikse al maar toe slechter geworden. De geest is nog steeds ultramontaans, jezuïetisch ; het zg. democratische, dat erbij te pas komt, is er slechts de bolster van. Wat meer is, hij wordt van Luik uit verspreid ; men kent hier nog de kunstgrepen van het voormalig bisschoppelijk prinsdom. Bij de studenten heeft hij eerder weinig invloed ; hij weet dit uit de eerste bron, want hij is thans rector (1828-1829) ; als rector heeft hij moeten reageren tegen verzoekschriften, getekend door enkele heethoofden. Er is, inderdaad, een « samenspanning » aan het gisten ; deze zou wel op een samengaan van de ultramontanen en de zg. liberalen kunnen uitloopen. De vrees de Luikse uni-

(27) Een vrije, katholieke onderwijsinstelling, op het ogenblik een kliniek, in de rue St.-Gilles te Luik.

versiteit te zien opheffen heeft echter sommigen weerhouden hun plannen uit te voeren (10 februari 1829).

De minister van justitie blijft voorts op de hoogte gesteld van de verdere evolutie. Half mei 1829 gaat het, in zijn brieven, opnieuw over het kerkelijk onderwijs van de ultramontaanse schreeuwers met hun halfverlichte, d.i. liberale bondgenoten, althans de minder aanbevelenswaardige vleugel hiervan. Er is nu, op de universiteit, de kern gevestigd van een zg. jezuïetisch-liberale partij, waarvan de activiteit niet vermindert, integendeel. Deze lui verwachten een terugkeer van België naar Frankrijk, gesteund door de Jacobijnse helft en de ultramontaanse wederhelft ; er is zelfs sprake van een mogelijke scheiding tussen Zuid en Noord. Men zou deze idee feitelijk moeten steunen, ze de wereld inzenden (hij is bereid dit te doen), al was het om de reacties te kunnen meten (19 mei 1829). Een beetje later komen nog andere tekenen aan de dag. Er is een commissie samengesteld van mensen uit de adel ; zij verdedigen een voorstel om het oude Luikse wapen opnieuw te doen aannemen. Dit is eveneens aan de orde onder de studenten ; er verschijnen aanplakbriefjes op de muren van de universiteit, met genoemd voorstel. Als rector heeft hij bedreigd met suppressie van de hogeschool ; de studenten hebben hierop toegegeven. Ook is er een splitsing tussen de zg. *professoriels* en de *libéraux*. Bedoelde *Association constitutionnelle* van de edelen is echter niet te onderschatten ; hij meent dat ze wel duizend leden telt, en de kern ervan op de universiteit is te zoeken (9 juni 1829). Onmiddellijk voor de septemberopstand in 1830 schrijft hij nog eens aan Van Maanen (7 augustus 1830), dat de stem der republikenen te Parijs een stem in de woestijn is ; de gebeurtenissen van de eerstvolgende septembermaand zouden hem echter in het ongelijk stellen.

Het is bekend, dat Kinkers Luikse tijd niet zonder grappige, doch voor hem op zijn minst onaangename gebeurtenissen, is gepaard gegaan. Enkele hebben zijn biografen, — om te beginnen Van Hall, — bekend gemaakt, en doorgegeven. Zo het verhaaltje, dat hij tegen zijn studenten, die hem in de collegiekamer wegens zijn kleine gestalte Esopus noemden, zou gezegd hebben : « Pah, Mijne Heren ! Esopus liet de dieren spreken ; maar ik hoop dit te leren aan beschaafde mensen » ⁽²⁸⁾. Of dat andere. Toen hij op een dag merkte, dat zijn katheders met banken en tafels als gebarricadeerd was, — in een schrijven aan Fabius, van 15 april 1824, klaagt hij er eveneens over, dat hij voor zijn les de deur van het gestoelte weer gebarricadeerd vindt, — bekeek hij beurtelings katheders en studenten, en zei : « Messieurs ! faut-il prendre la chaire hollandaise à l'assaut ? ». In een ogenblik, voegt Van Hall eraan toe, waren banken en tafels opgeruimd ⁽²⁹⁾. Ook in zijn briefwisseling is er van der-

(28) (29) Mr. M.C. VAN HALL, *Mr. Johannes Kinker*, op. cit., blz. 77 en vlg.

gelijke anekdotiek soms sprake. Zo bij gelegenheid van een uurwisseling, waarover hij aan Falck uitweidt (9 december 1820). Verleden en voorverleden jaar, vertelt hij, — dus in 1819 en 1818, — hadden studenten zijn collega, nl. L. Rouillé, de hoogleraar Frans, gedwongen om voor het eind van zijn college met hen de leskamer binnen te stappen; Rouillé liep met zijn kornuiten naar het spreekgestoelte, bleef plots verwonderd kijken, keerde naar de deur terug, en bleef daar staan tot Kinker klaar was. Rouillé excuseerde zich met de woorden: « qu'il était tombé là au milieu de l'auditoire comme une bombe ». Waarop Kinker, dat zijn collega zich vergiste, — want dat het slechts een pistoolschot geweest was. Al met al, Kinker kende, in deze eerder moeilijke Luikse tijd, de kunst om, èn studenten, èn collega's op een zekere afstand te houden.

Mits men de thans bestaande gegevens op behoorlijke wijze coördineert, is het nu mogelijk zich ook een idee te vormen van het Luiks literair genootschap *Tandem*, waarvan Kinker de ziel, en Mevrouw J. Kinker de schatbewaarster was ⁽³⁰⁾.

Een eerste bron met het oog hierop, is vanzelfsprekend weer wat Kinker zelf in zijn correspondentie hierover heeft bekend gemaakt. En wel uit zijn Luikse tijd. We zagen reeds in een schrijven aan Falck, en een aan Fabius (resp. 2 september 1820, en 28 mei 1821), dat hij aan zijn beste studenten aan huis privéles gaf, en hij de groep zijn « bevoorrechte oefengezelschap » noemde. Begin juli 1822 vernemen we, dat het uit dit gezelschap is, dat *Tandem* feitelijk gegroeid is. De avondlessen, meldt hij aan Falck, zijn gewijzigd tot « eene soort van letterkundig gezelschap onder de zinspreuk *Tandem!* ». Het begint nu zeer in trek te komen; men « kabaleert » op de universiteit om er lid van te worden. Er zijn thans negen leden; het is een kern, die voor uitbreiding vatbaar is; er komt niemand in, dan na algemeen goedgekeurde voorstelling door een der leden. Iedere week oefenen sommigen gedurende tien minuten, en naar keuze, om voor de vuist te spreken; ook moet men een gesprek kunnen voeren in het Hollands. Er zijn daarbij drie voorwaarden nodig, nl. goede gevoelens koesteren tegenover de vorst, het vaderland, en de vaderlandse taal (2 juli 1822). Dat er steeds kandidaten zijn voor *Tandem*, vernemen we uit een schrijven aan Van Maanen van eind 1822; het is de methode, die in het gezelschap wordt toegepast, die het sympathiek maakt onder de studerende jeugd. Buiten de leden van *Tandem*, heeft hij thans een twintigtal leerlingen; ook dezen zou het aangenaam zijn, dat hij al zijn lessen in het Nederlands zou geven; zij vinden dat zij, als zij voor de vuist kunnen spreken, meer voor-

(30) L. JOTTRAND, *Nederduitsche Gewrochten van den Nederlandschen Waal*, op. cit., blz. 36, noot 1: « Mevrouw Kinker was, in *Tandem*, met de zorg over de maandelijke inleggingen der leden belast ».

uitgang maken, dan wanneer het lezen telkens door het Frans afgebroken wordt (december 1822). Hoewel de geest van *Tandem* er zeker iets toe bijgedragen heeft om de studenten ertoe aan te zetten ernstig Nederlands te studeren, constateert hij, dat men in sommige middens toch tegen het gezelschap ageert, meldt hij terloops aan Fabius (22 juli 1823). Enkele jaren later (23 juli 1825), kan hij aan dezelfde Fabius berichten, dat het nu veel beter dan ooit te voren, in *Tandem* is. Het gezelschap is nu geheel voltallig, t.w. tien leden; het is het maximum, dat hij zelf voor de kring heeft vastgesteld. De Nederlandse taal en geest zijn er nog altijd aan de orde; als er onaangenaamheden opduiken, dan komen deze minder van de studenten zelf, dan van hun leiders, en ook aanstichters.

Aanvullende bijzonderheden werden het eerst door L. Jottrand, een der leden van de groep, verstrekt die hiermee, in een brief aan de *Nieuwe Rotterdamse Courant* van 8 februari 1850, Van Hall nader wenste in te lichten na diens bekende lezing over Kinker in het Koninklijk Instituut, en voordat hij zijn monografie uitgaf ⁽³¹⁾. Van Hall heeft hiervan dan ook praktisch gebruik gemaakt ⁽³²⁾. De gegevens, die Jottrand meedeelt, zijn wellicht niet alle, in de bijzonderheden, gelijk aan die van Kinker zelf aan Falck, Van Maanen en Fabius; doch de geest en de resultaten waarover hij het heeft zijn eensluidend. Zo plaatst hij de bloei van *Tandem* in 1824 en 1825, wat overeenkomt met mededelingen van Kinker aan zijn Hollandse landgenoten. Hij noemt in dit verband vooral als leden: K. Stedman, gewezen lid van de Hoogduitse Nationale Vergadering te Frankfurt in 1848-1849; J.B. Nothomb, Belgisch afgezant te Berlijn; Th. Weustenraad, de in 1850 overleden Maastrichtse dichter; en vanzelfsprekend J.F.X. Würth. Aan de figuur van Würth l'ainé wijdt hij trouwens enkele bijzondere woorden. Een van de rijpste vruchten van *Tandem* is, inderdaad, volgens hem Würths *Cours préparatoire à l'étude de la littérature hollandaise* (1823); het boek werd op aanraden en onder het toezicht van Kinker zelf geschreven, en het is *de bron* geworden « waar alle jonge Zuid-Nederlanders, in dien tijd, de eerste bewijsstukken van de waarde der hollandsche letterkunde in vonden » ⁽³³⁾. Deze namen van medeleden worden door Jottrand later aangevuld met die van De Crassier, voorzitter aan het Hof van Verbreking te Brussel; G.J.H. Stas, gewezen raadsheer aan hetzelfde Hof; J.A.A.H. Putzeys, algemeen secretaris bij het Ministerie van Justitie; Ed. Capitaine, voorzitter van het Hof van Beroep van het hertogdom Limburg te Maastricht; J. Paquet, een Luxemburger; A.L.M.J. Hermans, vrederechter te Luik; N.J.

(31) Cf. supra, noot 15.

(32) Mr. M.C. VAN HALL, *Mr. Johannes Kinker*, op. cit., blz. 80 en vlg.

(33) C. JOTTRAND, *Nederduitsche Gewrochten van den Nederlandschen Waal*, op. cit., blz. 22.

Verduchene, advocaat te Maastricht ; G.L.J. Heuschling, F.L. Behr, die zich allen, onderstreept hij, zowel in België als te Maastricht, « eenen naam in verscheidene vakken verworven hebben » (34).

Van 1825 tot 1827 waren Jottrand en Kinker met elkaar in briefwisseling. Uit deze correspondentie, — eveneens afgedrukt in *Nederduitsche Gewrochten van den Nederlandschen Waal* (35), — is menige bijzonderheid te halen, die op de geest en de werking van *Tandem* een duidelijk licht werpt. Zo weet Jottrand aan zijn oud-hoogleraar zijn dank uit te drukken om wat hij door hem, en in het bijzonder in *Tandem*, aan kennis vooral van het Nederlands heeft kunnen opdoen ; het is aan *Tandem* te danken, dat hij thans (22 december 1825) te Brussel in de gelegenheid is « in de landtaal », d.i. in het Nederlands, te pleiten. Kinker antwoordt op dit schrijven, op 20 februari 1826 ; hij verheugt er zich over, dat Jottrand te Brussel als een waardig apostel (hij had ook « zendeling » kunnen zeggen, merkt hij schalks op, « maar dit riekt te veel naar de *Congregatie, sit venia verbo!* »), de leer van *Tandem* verkondigt ; de taal, de vorst en de geest van Nederland zweven de apostel voortdurend voor de geest ; hij hoopt dat alle ereleden van het genootschap (dit was Jottrand, bij zijn vertrek uit Luik, geworden) zijn voorbeeld zullen volgen ; het zijn dergelijke « wachters op de muren, gelijk zich tot nog toe de leden van *Tandem* betoond hebben », die het nu elfjarig jong koninkrijk nodig heeft. Ten andere, naar het voorbeeld van *Tandem*, zijn er te Luik nieuwe genootschappen ontstaan. Zo *Utinam!* voor de studenten in de rechten, opgericht door collega Warnkönig ; *Aliquando* voor de filosofen, gesticht door Denzinger ; P. van Limburg Brouwer, de classicus, heeft eveneens aan een filologische kring gedacht, echter zonder zinspreuk. Maar ook te Brussel, reageert Jottrand hierop (10 oktober 1826), is er emulatie ; hier werd *Concordia* opgericht, waarvan hij lid is, en dat eveneens de verspreiding

(34) Van Capitaine, Stas en Jottrand zelf gaven we reeds de titels van hun dissertaties op ; ook de data van hun promoties. Cf. supra, resp. noten 13, 14 en 15. — Hier volgen nu andere. J.B. Nothomb promoveerde, op 3 augustus 1826, op een dissertatie : *Spec. enarrans juris emphyteutici historiam apud Romanos* ; J. Th. H. Weustenraad, op 8 augustus 1827, op een dissertatie : *De iuribus, lege civili hodierna, peregrinis concessis* ; J.A.A.H. Putzeys, op 5 maart 1829, op een dissertatie : *De libertate reis concedenda* ; J. Paquet, op 21 juli 1827, op een dissertatie : *De actionum liberarum lege suprema* ; A.L.M.J. Hermans, in 1829, op een dissertatie : *De rescidendo hereditatis divisione* ; N.J. Verduchene, op 18 oktober 1828, op een dissertatie : *De repressaliis* ; F.L. Behr, op 17 juli 1828, op een dissertatie : *De hypothecis atque privilegiis*. — Werden nog als leden genoemd : M.P.H. Strens die, op 20 maart 1827, op een dissertatie promoveerde : *De in jure cessione apud Romanos* ; Ch. A. Beving, schrijver van : *La comédie des nuées d'Aristophane*, Bruxelles, A. Decq, 1844 ; en de reeds, — cf. noten 11 en 13, — genoemde P.F.L. von Eichstorf en F. Tielemans. Le Roy geeft nog de namen op van A. Nicolai en een zekere F. Van Aefferden, die ik niet heb kunnen terechtwijzen.

(35) L. JOTTRAND, *Nederduitsche Gewrochten van den Nederlandschen Waal*, op. cit., blz. 30 en vlg.

van de nationale taal tot doel heeft ; hij verheugde zich te vernemen, dat Kinker er erelid van geworden was. Antwoord van Kinker (20 oktober 1826) : « Ook *Tandem* blijft het kleine bootje dat achter het grootere vaartuig der moedertaal zijn weg rustig vervolgt en den goeden landgeest, zoo veel het kan, wakker houdt. Gij hebt zeer wel gedaan van lid van *Concordia* te worden. Ook van dien kant wacht men het licht ». Telkens wanneer Kinker zijn oud-leerling in deze briefwisseling van antwoord dient, verzuimt hij niet, bij zijn persoonlijke groeten, die van Mevrouw J. Kinker, de hooggeachte schatbewaarster van *Tandem*, en die van de leden te voegen. Want zo was het genootschap ingericht, voegt Jottrand er, in zijn commentaar, aan toe : er waren de gewone leden, maar ook de « blijvende ereleden », die als de eersten hun waardigheid door een getuigschrift, getekend door Kinker als voorzitter en de « geheimschrijver », bezegeld zagen. Jottrand bewaart deze documenten als « hooggeschatte autographen », zoals ook de op- en aanmerkingen van de hand van Kinker bij lezingen over godsdienstige, wijsgerige en taalkundige onderwerpen, die hij in *Tandem* hield.

Van een andere reeks gegevens heeft A. le Roy kunnen profiteren, die ze van Ed. Capitaine, eveneens een overtuigd Tandemmer, had kunnen inwinnen (36).

Hij begint ermee de oorsprong van de naam van het genootschap op te geven ; Kinker zou gedacht hebben aan de Latijnse zinspreuk : *Tandem fit surculus (en niet : circulus) arbor* (37), hiermee te kennen gevend dat hij hoopte eenmaal uit de kleine stek, een forse boom te zien groeien. Volgt het programma : « L'étude de la langue et de la littérature néerlandaises, le progrès des lumières, le développement du sentiment national, tel fut le programme à l'art. 1 du règlement ». Van Capitaine verneemt hij, dat het iedere maandag is dat de aangesloten studenten aan zijn huis bij elkaar komen. Er mocht op de samenkomsten alleen Nederlands worden gesproken ; ieder lid was, wanneer het zijn leesbeurt was, gehouden een bijdrage te leveren tot een onderwerp, dat hij hiervoor goed vond ; dit werk werd voor de eerstvolgende vergadering aan een medelid overhandigd, die er zijn op- en aanmerkingen, ook wat de taal betreft, aan toe diende te voegen ; na de lecture hiervan, werd een debat begonnen. Het was de taak van Kinker zelf een laatste maal de teksten in te kijken ; indien de aangewezen corrector er nog fouten in had laten staan, werd hij beboet (37bis) ; hij had dan een zeker

(36) A. LE ROY, *Liber memorialis*, op. cit., blz. 359 en vlg.

(37) Zoals bekend is dit *Tandem fit surculus arbor* de lijfspreuk geweest van prins Maurits van Oranje-Nassau (1567-1625). Cf. de gravure van W.J. Delft.

(37 bis) Voorbeelden van correcties door Kinker geven : L. Jottrand, *Nederduitsche Gewrochten van den Nederlandschen Waal*, op. cit., blz. 28 en vlg. ; H.J.E. Endepols, *Kinker te Luik als Leermeester van den Maastrichtenaar Weustenraad*, in *Album René Verdeyen*, op. cit., blz. 181 en vlg.

bedrag in de boetekas te storten; met het geld van deze kas werd er in de stad, of in Chaudfontaine, gezamenlijk getafeld; was er geen geld genoeg, dan paste Kinker uit eigen zak bij; het was ook gebruikelijk op deze prettige samenkomsten aan het eind van ieder academiejaar, het erelidmaatschap toe te kennen aan de werkende leden, die voorgoed Luik, of de universiteit, moesten verlaten. Ook werd er een verschil gemaakt tussen gewone en buitengewone samenkomsten; op de gewone werd door Kinker en zijn echtgenote, de schatbewaarster, thee geschonken, op de buitengewone, d.i. bij gelegenheid van de nationale feesten, wijn.

Met deze gegevens van Capitaine aan Le Roy, kunnen we ons reeds vrij objectief een idee vormen van de manier waarop het in *Tandem*, dit in functie van het beoogde doel, toeging. Er bestaat nu echter een laatste en, van tekstkritisch standpunt uit, zekerder bron om te weten waarover op de vergaderingen praktisch gehandeld werd. Voor enkele jaren is, inderdaad, op gelukkige wijze het *Aanteekeningboek der Vergaderingen van het Gezelschap « Tandem »* aan de dag gekomen; er is hierbij evenwel slechts een bezwaar, het handschrift in cahiervorm, klein in-4°, is niet volledig; het draagt als ondertitel: *Tweede deel* ⁽³⁸⁾. Nochtans weten we hierdoor, althans voor de periode 2de Bloemaand 1823-30ste Wijnmaand 1826 (2 mei 1823-30 oktober 1826), — de aantekeningen blijken regelmatig bijgehouden te zijn geweest, — wie op de vergaderingen aanwezig waren, welke functie de leden in het genootschap uitoefenden, in het bijzonder waarover (lezingen, voorlezingen, besprekingen, vertalingen, betrokken auteurs, enz.), het in de schoot van *Tandem* eigenlijk ging.

Volgens de notulen van de vergadering van 11de Grasmaand 1825 (11 april 1825) wordt, op een bepaald ogenblik, de gewone in een buitengewone zitting gewijzigd; het is om de ceremonie-

(38) Dit *Aanteekeningboek* werd verkocht op een openbare veiling te Luik, 17 juni 1943. Cf. de veilingcatalogus: *Etude de l'huissier Lovinfosse, rue des Anglais, 28, Liège, Beauv livres anciens et modernes, etc.*, Vente publique à la Royale Liégeoise, le jeudi 17 juin 1943, à 14 heures, Fernand Gothier, Libraire-Expert, 11, place du 20 Août, Liège, Pierre Weustenraedt, Commissaire-Priseur, 120 e, Bd. de la Sauvenière, Liège. In deze catalogus is dit hs. genoteerd onder nr. 284, blz. 26, gevolgd door een kort uittreksel uit het artikel Kinker van de *Biographie nationale*. Het werd gekocht door Dom Michel Bocksruith, Benediktijn, lid van de « Société de l'Histoire de France » en van de « Société d'Histoire ecclésiastique de la France », een bekend bibliofiel, speciaal van Luikse geschiedenis. Dom Bocksruith, die op het ogenblik te Leuven gevestigd is, schonk zijn bibliotheek Luikse geschiedenis aan de Leuvense universiteitsbibliotheek. Ook dit aantekeningboek *Tandem, Tweede deel*.

Afgaande op de inhoud moet er een *Eerste deel* bestaan hebben, wellicht ook een *Derde deel*. Eveneens is uit de inhoud af te leiden, dat er een *Tandem-Archief* geweest is. Zijn deze dingen voorgoed verdwenen, of waar bevinden zich die? Met de boekhandelaar, F. Gothier, ben ik er tot nu toe niet in geslaagd deze ontbrekende documenten op het spoor te komen, en terug te vinden. In afwachting bevinden zich van het voorhanden zijnde *Tweede deel* een microfilm, en een fotocopy hiervan, in het Seminarie Nederlandse literatuur op de universiteit, alhier.

meester toe te laten een toespraak te houden « ter gelegenheid der verjaring der stichting van het driejarige Tandem, die voor 't eerste maal gevierd wordt » (blz. 87). Een jaar later, op de vergadering van 17de Grasmaand 1826 (17 april 1826), heeft eenzelfde initiatief plaats, dit met het oog op de « viering van den vierden verjaardag van Tandem » (blz. 152); « uit hoofde dat Mw. de Schatbewaarster (lees: Mw. J. Kinker), niet op den behoorlijken tijd gewaarschuid is geworden » (ibidem), wordt door de voorzitter, d.i. Kinker, besloten dat men aan P. van Hemerts gedachtenis een gedeelte van de zitting zal wijden; de viering zal dan eerstvolgende maandag, 24ste Grasmaand 1826 (24 april 1826), plaats hebben, en wel weer met een toespraak van de ceremoniemeester, « ter viering van den verjaardag van Tandem » (blz. 153). Uit deze gegevens blijkt onomstotelijk: 1. dat de oprichting van *Tandem* in de eerste helft van april 1822 heeft plaatsgehad; 2. het *Aanteekeningboek, Eerste deel*, van begin april 1822 tot 2 mei 1823 (notulen van de vergadering van 2de Bloemaand 1823, in het *Tweede deel*), voorlopig nog zoek is. Zijn eveneens nog zoek: het *Aanteekeningboek, Derde deel* (de notulen van het *Tweede deel* gaan slechts tot 30ste Wijnmaand 1826), alsook « de archieven en overige stukken » (blz. 169), daarbij het zegel, waarvan in de overdrachtsgetuigenissen van geheimschrijver aan geheimschrijver telkens sprake is ⁽³⁹⁾.

Het blijkt er in *Tandem* zeer ernstig te zijn toegegaan. De voorzitter, die iedere maandagvergadering, — behalve tijdens de verlof- en vakantieperioden, — te zijnen huize van ongeveer halfzes tot kwart voor negen leidt, is permanent Kinker geweest; alle notulen van het *Aanteekeningboek, Tweede deel*, zijn door hem eigenhandig getekend; deze zijn eveneens getekend door de geheimschrijver, die als de ceremoniemeester, zijn ambt aan de eerstvolgende collega om de drie maanden (soms is er gewoon verlenging van het driemaandelijks ambt), door de voorzitter overgedragen ziet ⁽⁴⁰⁾; de geheimschrijver is verant-

(39) Geheimschrijver M.P.H. Strens, die op 30ste Wijnmaand 1826 (30 oktober 1826) van geheimschrijver N.I. Verduchene « de Aanteekeningboeken, de Archieven en overige stukken in goeden toestand » overgenomen heeft (blz. 169), merkt echter op: « N° 18, 25, 27, 28, 30, 34, 66, 70 ontbreken nogtans te zamen acht nummers ». Gedateerd en getekend M.P.H. Strens, die uit Roermond stamde, en Procureur-Generaal te Maastricht werd, is dus de laatste ons bekende geheimschrijver van *Tandem*. Zou misschien in die richting, met het oog op het terug opdiepen van de documenten, iets te doen zijn?

(40) Voor het *Aanteekeningboek, Tweede deel*, zijn de achtereenvolgende geheimschrijvers geweest: F.X. Würth, de Jongere (van 2de Bloemaand 1823 tot en met 15de Wintermaand 1823; overdracht op 22ste Wintermaand 1823); — Jos. Paquet (van 22ste Wintermaand 1823 tot en met 22ste Lentemaand 1824; overdracht op 29ste Lentemaand 1824); — K. Stedman (van 29ste Lentemaand 1824 tot en met 3de Hooimaand 1824; overdracht niet gedateerd); — F.A.E.F. Van Aefferden (van de *Plegtige vergadering ten besluite*, op 12de Hooimaand 1824, tot en met 21ste Sprokkelmaand 1825; overdracht niet gedateerd); — J.B. Nothomb (van 14de Lentemaand 1825 tot en met de *Plegtige sluitzitting* van 18de Hooimaand 1825; overdracht op 31 oct.

woordelijk, niet enkel voor het opstellen van de notulen van de vergaderingen, die in het begin worden voorgelezen, besproken, soms gewijzigd, en goedgekeurd, maar ook voor het opstellen van te wijzigen, of helemaal nieuw te formuleren « grondwetten », « hoofdwetten », of gewoon « wetten » van het genootschap ; deze worden vaak in iedere vergadering, in het bijzonder wat de toepassing van het boetesysteem betreft (er moet voor de « pot » gezorgd, die aan het eind van ieder academiejaar zal aangesproken worden met het oog op de te houden feestzitting, telkens in het gasthof *Het Luikse Paradijs*), aangepast en gecorrigeerd (41).

De taak van de ceremoniemeester is niet zonder belang, vooral om te weten wat in de schoot van *Tandem*, op gebied van feesten en plechtigheden, als belangrijk gold. Hij leidt o.m. de nieuw aanvaarde leden binnen, die een tijd lang op een kandidatenlijst hebben gestaan, en voor wie het de beurt is om werkend lid te worden ; hierbij zorgt hij voor de kennisgeving van het reglement, de ondertekening ervan, waarna door de kandidaat een intreerede wordt gehouden, die door de voorzitter wordt beantwoord. Ook speelt hij een rol bij het afscheid nemen van pas benoemde ereleden, de overhandiging van de diploma's,

1825) ; — F. Behr (van 31ste Wijnmaand 1825 tot en met 13de Lentemaand 1826 ; overdracht op 10de Grasmaand 1826) ; — N.I. Verduchene (van 10de Grasmaand 1826 tot en met de *Plegtige sluitzitting* van 10de Zomermaand 1826 ; overdracht, aan M.P.H. Strens, op 30ste Wijnmaand 1826). — Het hs. heeft, inderdaad, acht verschillende schriften.

(41) Achteraan in het *Aanteekeningboek* lezen we blz. 179-180, onder de titel : *Inhoud der verspreide wetten door dit register*, volgende stofaanduidingen : 1. Over de soorten van vergaderingen, folio 6 etc. ; 2. Over de driedubbele boete in geval van te laat komen voor den geheimschrijver en ceremoniemeester, blz. 54 ; 3. Over het redetwisten, blz. 54 ; 4. Over het voortduren van het geheimschrijverschap en ceremonie (meesterschap), blz. 61 ; 5. Over het uur der zittingen, blz. 61 ; 6. Over het vertalen, blz. 61 ; 7. Betekenis van het woord kwekeling, blz. 61 ; 8. Over het stemmen indien er meer kwekelingen zich aanbieden om als lid van *Tandem* opgenomen te worden dan er opene plaatsen zijn, blz. 62 ; 9. Over het lezen uit 't een of ander werk, blz. 63 ; 10. Over de boete van 50 cents voor eenen volzin in eene andere dan de hollandsche taal, blz. 56 ; 11. Boete van 25 cents voor den ceremoniemeester, blz. 66 ; 12. Over de woorden gallicismus, germanismus e.a. (art. 16, par. 6), blz. 66 ; 13. De ceremoniemeester en geheimschrijver moeten in de wetten onderwezen zijn, blz. 66 ; 14. Over het spreken van talen, blz. 70 ; 15. Wet over de spelfouten, zoo in de vertaling als in de gewone opstellen, blz. 73 ; 16. Idem over de spelfouten in de opstellen van den geheimschrijver, blz. 74 ; 17. Over het van buiten opzeggen, blz. 76 ; 18. Over het vertalen uit Montequieu, blz. 77 ; 19. Het overhandigen van het diploma aan nieuwe leden, blz. 77 ; 20. Wet betreffende de opstellen (vertalen), blz. 84 ; 21. Wet betreffende de redevoeringen van den ceremoniemeester, blz. 84 ; 22. Wet betreffende de verbetering der vertalingen, blz. 90 ; 23. Gaping in art. 17 van de hoofdwetten aangevuld, blz. 92 ; 24. Over het afschrijven der opstellen, blz. 94 ; 25. Reglement van orde, blz. 98 ; 26. Wet ten aanzien der ereleden enz., blz. 103 ; 27. Wet omtrent het schrijven gedurende de werkzaamheden, blz. 112 ; 28. Wet betreffende de aanteekeningen van den geheimschrijver en den ceremoniemeester gedurende de werkzaamheden, blz. 114 ; 29. Wet betreffende het doorzien der aanteekeningen in de vertalingen aangeteekend, blz. 114.

Vanaf 1 t.e.m. 19 van deze inhoudsopgave is van de hand van Van Aefferden ; vanaf 20 t.e.m. 29 van de hand van Nothomb. In een van de vergaderingen had Kinker de wens uitgedrukt, dat deze tabel diende opgemaakt te worden.

en het toosten op slotvergaderingen (42). Zijn belangrijkste rol, — en dit is voor ons van bijzondere betekenis, — is die van het aanduiden van die feiten en gebeurtenissen welke voor het genootschap en zijn geest, die van de Verlichting in de zin van een ruim opgevatte verdraagzaamheid, onmisbaar zijn. Zo stellen we vast, dat hij een toespraak houdt bij gelegenheid van de geboortedag van Prinses Anna Paulowna (1795-1865), Prinses Marianne (1810-1883), Prins Frederik, prins der Nederlanden (1797-1881), het huwelijk van Prins Frederik met Prinses Louise van Pruisen, in 1825 ; dikwijls wordt dan op de gezondheid van het koninklijk huis, in het bijzonder van Willem I gedronken ; het is aan de voorzitter hierna het dankwoord uit te spreken, gelegenheid die hij niet zelden te baat neemt om de lof van de koning te maken, als vorst van de Verlichting ; deze is een waarborg voor 's lands vrijheid en geluk. De vaderlandse « uitboezemingen » van de voorzitter zijn verder eveneens aan de orde, wanneer geregeld om het jaar de slag van Waterloo wordt herdacht ; hij spreekt dan, als op 16de Zomermaand 1823, « eene stoute vaderlandslievende taal » (blz. 13). Op 19de Zomermaand 1826 komt hij hierop terug ; hij onderstreept dan, eens te meer, « de gelukkige gevolgen van dien grooten dag » (blz. 159).

Nog andere, blijde en droeve gebeurtenissen, worden door de ceremoniemeester, soms op verzoek van de voorzitter, ingeleid. Zo o.m. de geboortedag, telkens op 1ste Louwmaand of daaromtrent, van Kinker zelf, « onzen beminden Voorzitter », « een zoo verlichte wijsgeer, wiens vreugd is de jeugd te onderwijzen en te verlichten » (blz. 71). Zo eveneens het huwelijk van Kinkers zoon ; het gedwongen heengaan, als erelid, van J.F.X. Würth, die door de voorzitter als « de eerste grondlegger van *Tandem* » wordt toegesproken (blz. 121) ; ten slotte rouwfeesten ter ere van Th. Lenz, lid van het genootschap ; professor G. Wagemann, Kinkers collega op de universiteit ; Rh. Feith, « de Nestor der Nederlandsche Dichters » (blz. 44) ; vooral P. van Hemert, de vriend van alle verlichten, in het bijzonder van de voorzitter. Er wordt in een vergadering besloten ieder jaar de nagedachtenis van de Nederlandse wijsgeer te vieren, en de dag, die hieraan gewijd wordt, als een nationale dag te beschouwen.

(42) Zo wordt er b.v. op de *Plegtige sluitzitting* van 18de Hooimaand 1825 getoast ; door de voorzitter op het heil van de Koning, in dezer voege : « moge de verlichtste der koningen de koning van het verlichtste der volkeren zijn » ; door Quarles op het Nederlandse volk ; door Paquet op de voorzitter ; door Hermans op de schatbewaarster ; door Van Aefferden op de koninklijke familie ; door Wiet op de erfprins ; door Behr op Prins Frederik ; door Weustenraad op de bloei van de Nederlandse letterkunde ; door Mevrouw Kinker op de bloei van het genootschap ; door Würth op de leden van *Tandem* ; door Jottrand op de Luikse hogeschool : « Moge zij lang Kinker onder zijne leden tellen ; eeuwig blijve zij eene kweekschool van vrije vaderlandsche burgers ; in haren schoot mogen de vreemdelingen komen leeren hoe men onder eenen wijzen vorst, de vrijheid zonder oproer onderwijst » ; door Nothomb op de algemene verspreiding van de Verlichting (blz. 121-123).

Wat de vergaderingen zelf betreft, deze waren van driedubbele aard: 1. « gewone vergaderingen waar alle wetten opgevolgd en alle daarbij bepaalde werkzaamheden verricht moeten worden »; 2. « buitengewone vergaderingen waar alle wetten bij geen gewone boeten verbeurd worden »; 3. « buitengewone vergaderingen waar alle wetten uitgevoerd en alle werkzaamheden verricht moeten worden, dit alleen uitgezonderd dat men niet volstrekt gehouden is dezelve bij te wonen » (blz. 5-6). Aldus een beslissing genomen op de vergadering van 12de Bloeiimaand 1823.

Uit bovenstaande gegevens weten we al wat er op het programma van de buitengewone of « plegtige » vergaderingen kon komen te staan. Als men nu de voorhanden liggende notulen diagonaal doorneemt, ziet er het type van een gewone wekelijkse vergadering, iedere maandagavond, als volgt uit. De geheimschrijver noteert eerst de namen van de afwezige leden, of geeft de aanwezigen kennis van hen, die belet hebben doen toekomen; vervolgens wordt overgegaan tot de lectuur, bespreking, wijziging, en goedkeuring van de notulen van de vorige zitting. De eerste eigenlijke werkzaamheid bestaat er gewoonlijk in aan het lid, dat « ter vervulling zijner spreekbeurt » in de voorafgaande vergadering een « opstel » heeft voorgelezen, zijn tekst, verbeterd door een ander lid, leden, of de voorzitter zelf, terug te bezorgen; het ambt van « verbeteraar » wordt dan als een erpost beschouwd. Hierop volgt de nieuwe « spreekbeurt » (feitelijk een leesbeurt) door het lid aan wie het de beurt is; de behandelde onderwerpen omvatten alles en nogwat; zij gaan van de voorlezing van een zelfgemaakt gedicht, over een of andere vertaling, tot de behandeling van niet zelden gespecialiseerde onderwerpen (43), die dan achteraf besproken worden;

(43) Ter vervulling van hun « spreekbeurt » wordt o.m. gelezen: door Stedman « Over het gebrek en de zwakheid der Nederlanders om altijd vreemde natieën na te volgen en vreemde gebruiken aan te nemen » (2de Bloeiimaand 1823); door von Eichstorff « Over de Eenzaamheid, uit Zimmermann vertaald » (5de Bloeiimaand 1823); door Graff « Eene vertaling uit den aanvang der Prinzes de Volneij » (12de Bloeiimaand 1823); door Van Verduinen « Eene vertaling uit Legia, de geest der eeuw » (26ste Bloeiimaand 1823); door Stas « Over de vereniging der theorie met de praktijk » (27ste Bloeiimaand 1823); door Lenz « Over het karakter en de beschaving der Duitsche (niet walsche) Luxemburgers » (9de Zomermaand 1823); door Stedman « Eene vertaling in verzen van Schiller's *Die Kraniche des Ibykus* » (16de Zomermaand 1823); door Würth, de Jongere, « Eene vertaling van Beaumarchais over Noordholland » (23ste Zomermaand 1823); door Dr. Würth, de Oudere, over « Eenige aanmerkingen over de pligten eens advokats », verder « Twee uit den Giergaard van Molière vertaalde toneelen » (30ste Zomermaand 1823); door Van Kessenich « Over de gematigdheid », voorts « Een mythologisch-allegorisch vertelseltje » (7de Hooiimaand 1823); door von Eichstorff « Een op de omstandigheden slaande kommentarius over het vers van Virgilius: *Claudite jam rivas, Pueri, sat prata biberant* » (16de Hooiimaand 1823).

Dit zijn de leesbeurten voor de 2de helft van het academiejaar 1822-1823. Het is hier niet mogelijk, wegens plaatsgebrek, alle titels tot aan het eind van het academiejaar 1825-1826 op te geven; dit zal pas kunnen gebeuren als het *Aanteekeningboek der Vergaderingen van het Gezelschap « Tandem »*, Tweede deel, door een van mijn studenten voor zijn licentiaatsverhandeling zal bestu-

soms springt de voorzitter hier in, meestal aan het slot van de vergadering, om dan over bepaalde theoretische punten uit de literatuur, de wijsbegeerte of de politieke toestand te handelen. Iedere vergadering wordt over het algemeen besloten met een voorlezing uit Nederlands literair werk, niet zelden beurte- lings (44), of een vertaling uit het Frans in het Nederlands (45), waarvan de beoordelingsprocedure dikwijls gewijzigd wordt. Een kopje thee, opgediend door de schatbewaarster, Mw. J. Kinker, — soms zingt zij wel eens aan het klavier, of zingt de voorzitter aan het klavier het Wilhelmus, — of ook een « tuinwandeling » bij mooi weer in de zomer, besluit dan af en toe de vergadering.

Aldus het min of meer onveranderd beeld, dat we ons van een vergadering in *Tandem* kunnen maken. Weliswaar werd hieraan soms enige wijziging gebracht, nl. door het invoeren, op voorstel van de voorzitter, van nieuwigheden. Zo wordt, vanaf 19de Louw- maand 1824, het voor de vuist spreken, wat men het « rede- twisten » zal noemen, ingevoerd; de eerste « redetwist » heeft plaats op 26ste Louwmaand 1824, en wel tussen Stedman en Würth de Oudere, *Over de wetgeving van Lycurgus* (46). Soms volgt hierop breedvoerig de mening van de voorzitter zelf. Vanaf

deerd geworden zijn. In alle geval blijkt reeds uit deze gedeeltelijke opgave, dat alle takken van literatuur, tijdgeest, rechtspraak enz., in *Tandem* aan de orde geweest zijn; verder de notulen doorlopend, releveer ik nog onderwer- pen als: een toespraak van de Koning bij de opening der Staten-Generaal; de lotgevallen van *Tandem* en de middelen deze tegen te gaan; het openbaar onderwijs in het koninkrijk; de in de Nederduitse taal voorkomende klank- nabootsende woorden; de voordelen welke de drukunst teweeg gebracht heeft; een inleiding tot een rede over de Verlichting; het belang van de hedendaagse, voornamelijk vaderlandse geschiedenis, boven de oudere; de veelheid van godsdiensten en de dwingelandij; de voor- en nadelen van het landleven; Christus' woorden: Weest volkomen enz.; de geschiedenis van het Atheneum te Luxemburg; een inleiding tot een rede over vernieuwings- zucht en modeziekte; een vertaling uit Thomas' lofrede op Marcus Aurelius; een verhandeling over het proces van Lodewijk XVI; kunst en handwerk, het antieke en het moderne, nieuwigheidsdrift en modeziekte; een vertaling van het 1ste hoofdstuk van Marmontels Belisarius, enz. — Hiermee zijn we aan het eind van het academiejaar 1823-1824. Dit alles bewijst slechts één ding: *Tandem* stond open voor alle perspectieven en gezindheden, als men maar bleef in de lijn van een verdraagzame verlichtingsgeest.

(44) Er werd b.v. voorgelezen uit: *De Hollandsche Natie* van Helmers, *Lektuur bij het Ontbijt en de Thetafel* van Van Hemert, *Lucifer* van Vondel, *Paris als Reger van Immerzeel, Nederland in 1672 en 1678* van Helmers, *Het Graf van Feith, Het gezond Verstand* van Van der Palm, *Brieven aan Sophie* van Feith, voorts uit Tollens, *Bilderdijk*, werk van Kinker zelf, daarbij uit de *Recensent der Recensenten*, de *Courrier des Pays-Bas*, enz. — De in die tijd actuele literatuur, ook al wat literaire theorie en zelfs esthetiek betreft, had de belangstelling van het tussen rationalisme en romantisme zich bewegende *Tandem*.

(45) Van het Frans in het Nederlands werd vooral vertaald uit: Béranger, La Bruyère, Montesquieu's *Les lettres persanes*, Fénelon's *Télémaque*, Mar- montel's *Bélisaire*, Rousseau's *Profession de foi du vicaire Savoyard*, Mo- lière's *L'avare, La princesse de Volney*, enz.

(46) Verdere « redetwisten » gingen over: « Het nut van 't twisten in Tandem » tussen Würth, de Jongere, en Nothomb; « Het karakter van Cicero » tussen Nothomb en Van Aefferden; « De dood van Brutus » tussen Jottrand en Paquet; « Het nut of de wetgever al of niet de dronkenschap als reden van verontschuldiging der misdaden behoort aan te nemen » tussen Würth, de Oudere, en Stedman; zoals op te merken valt, over onderwerpen van diverse stof en draagwijde.

7de Sprokkelmaand 1824 wordt aan declameren gedacht; Behr zegt « de schoone *Karakterschets van Napoleon* door Van der Palm van buiten op », en Würth *De Vloek* van Bilderdijk⁽⁴⁷⁾. We hadden het reeds over de bijzondere onderwerpen, die niet zelden door de voorzitter ter bespreking werden voorgesteld⁽⁴⁸⁾, de discussies rond een of andere te wijzigen « wet » betreffende de interne organisatie van het genootschap en de loop van de vergaderingen, eindelijk de gelegenheidstoespraken bij feestelijkheden, waarvan die op de laatste feestzitting, aan het eind van ieder academiejaar, wel het schitterend eindpunt vormde. Rond 15 juli ging het gezelschap uiteen om, in de tweede helft van oktober, met de aanvang van het nieuw academiejaar, opnieuw zijn werkzaamheden te beginnen.

Er vallen nog enkele punten te worden belicht met het doel om de bijzondere betekenis van *Tandem*, dit anti-obscurantistische, verlichte *Tandem*, te midden van het francofone, voor een groot deel ultramontaanse Luikse milieu, te vatten. Er dient inderdaad gewezen op de regelmaat waarmee, iedere maandag, de vergaderingen plaats hadden; de ernst waarmee iedere samenkomst, volgens een strikt vastgesteld plan, mits soms lichte, soepele aanpassingen, werd gehouden; de nauwgezetheid bij het doen volgen van de « wetten », en het hierbij horende boetesysteem; de ijver waarmee de leden (twaalf in getal op 21ste Lentemaand 1825, het hoogste aantal dat men tot nu toe heeft bereikt, en volgens de « wet » niet mag overschrijden!), als zij aan de beurt komen, hun onderscheiden werkzaamheden opvatten. Er moest onder de « kweekelingen » van de Luikse hogeschool, — zij waren allen studenten van Kinker, — een geest van samenwerking, emulatie en vaderlands proselitisme uit groeien, die in en rond de universiteit onvermijdelijk opspraak zou verwekken.

(47) Dergelijke declamatatiebeurten blijken spoedig opgegeven te zijn.

(48) Zo bracht hij o.m. te berde: de figuur van Willem III; de wijsbegeerte van Socrates; de natuur van de Griekse treurspelen; de viering van Japix te Bolsward; het gewichtig tijdstip van de Hollandse geschiedenis na 1815; het onderscheid tussen ritme en metrum; de verdiensten van Feith; de grondstelsels van materialisme, spiritualisme en scepticisme; de Zuivere Rede van Kant; het verschil tussen gekunstelde en stoute werken, zo in schrijven, tekenen, muziek, enz.; de geest van *Tandem*; voorts herhaaldelijk vaderlandse, Hollandse onderwerpen, die het koninklijk huis raken. Al deze onderwerpen gaven aanleiding tot discussie onder de leden, onder wie de volgende namen voorkomen (we noemden er reeds enkele, cf. supra): F.L. Behr, Maastricht; P. Gerardts, Roermond; A.L.M.J. Hermans, Maastricht; L. Jottrand, Genappe; J.B. Nothomb, Messancy (Luxemburg); J. Paquet, Luxemburg; J.A.A.H. Putzeys, Luik; W. Quarles de Quarles, Harderwijk; G.J.H. Stas, Maastricht; K. Stedman, Frankfort; M.P.H. Strens, Roermond; N.J. Verduchene, Maastricht; J.Th. H. Weustenraad, Maastricht; J.F.X. Würth, de Oudere, Luxemburg; F.X. Würth, de Jongere, neef van de eerste, Luxemburg. Voor M. Gerris, G.L.J. Heuschling, Th. Lenz, F.A.E.F. van Aefferden, A. Verreyt, P.F.L. von Eichstorff, eveneens De Latte, Graff, Lemoine, Michiels van Kessenich, Michiels van Verduinen, Wiet ben ik er niet toe geraakt de herkomst op het spoor te komen. Al deze leden behoorden tot *Tandem* tussen 1823 en 1826.

Inmiddels was er « de geest van *Tandem* », waarover in deze notulen dikwijls sprake is, en die de uittredende ereleden voor het leven meenamen. Zo werd er op sommige vergaderingen door de voorzitter, of een van de leden, niet zelden gezinspeeld op het feit, dat een of andere spreekbeurt of mededeling al dan niet strookte met « de geest van *Tandem* ». Op sommige andere ogenblikken is hiervan openlijke sprake.

Zo o.m. op de plechtige sluitzitting van het academiejaar 1823-1824, op 12de Hooimaand 1824, en wel bij gelegenheid van een toast op Willem I. De voorzitter wenst alle leden geluk « eenen vrijen staat en eenen waarlijk verlichten vorst te hebben, welkers eerste doel het geluk zijner onderdanen is »; en hier knoopt hij dan bewuste geest van *Tandem* bij aan; « hij deed hun (lees: de leden van *Tandem*) zien: dat het hunne pligt was (zoo veel het in hunne magt kon zijn) hunne medeburgers de dwaling des obscurantismus, die velen zoolang slaven van het bijgeloof gehouden heeft, te doen kennen » (blz. 60). Zo nog bij gelegenheid van de viering op de verjaardag van de voorzitter, « onze beminden Voorzitter », op 28ste Wintermaand 1824; op de toespraak van Paquet, antwoordde Kinker met alle leden zijn vriendschap te betuigen; dit niet alleen, hij wenste hun, dat ze allen in hun staat gelukkig zouden zijn, « en altijd de verlichting tot doel (zouden) hebben » (blz. 71). Op 18de Louwmaand 1825 is er in een lezing van Jottrand, *Zamenpraak tusschen Arminius en Civilis in de elizesche velden*, sprake van het Heilig Verbond; er wordt hierop aldus gereageerd: « Door eenige klagten over het heilig verbond, die het opstel inhield, merkte Mr. de voorzitter aan dat het niet geheel in den geest van verdraagzaamheid van *Tandem* was » (blz. 74). Deze behoefte aan verdraagzaamheid blijkt in dit verlicht gezelschap wel van overwegend belang te zijn geweest, als men ten minste rekening houdt met de korrekte houding van de leden en de voorzitter o.m. tegenover Paquet, die te Leuven voor priester zou studeren. Op 31ste Wijnmaand 1825 wordt door Nothomb de afscheidsrede van Paquet aan het gezelschap voorgelezen: « Deze redevoering wekt eene algemeene aandoening op. Ieder erkent het hart, en de edele zuivere gevoelens van zijnen vriend, dient hij met zoo veel leedwezen uit *Tandem* heeft zien vertrekken. Den voorzitter wordt in deze afscheidsredevoering eene welverdiende lof toegezwaaid. Ik zal, zegt Paquet, onder het zwarte kleed nooit mijne denkbeelden verdonkeren » (blz. 126). Op de plechtige sluitzitting van het academiejaar 1825-1826, bij gelegenheid van de afscheidsrede van Nothomb en Quarles, komt de voorzitter hierop terug; hij « beveelt hun nogmaals, op eene zeer aandoenlijke wijze, aan, de zuivere gevoelens die zij gedurende hun gewoon lidmaatschap geuit hebben, nooit te loogenstraffen, en zich te kwijten van al de verrigten Pligten die van een beminnaar van verlichting, nu ook nog, in onze landen

gevorderd worden, Pligten wier gewigt zij voelen en wier vervulling zij aan het genootschap uitdrukkelijk beloven » (blz. 165-166). Er wordt hier dus wel een soort gelofte van trouw geëist en afgelegd, die de leden, — deze oud-kwekelingen van de Luikse universiteit, — als het ware voor het leven tekende.

Over de laatste jaren van Kinker te Luik, zijn vertrek na de gebeurtenissen van eind september 1830, en de indrukken die dit vertrek in de prinsbisschoppelijke stad had nagelaten, zijn behalve wat Le Roy erover meedeelt, — die ze weer had van Capitaine welke Kinker, tot op het laatste ogenblik, zijn vriendschap en hulpvaardigheid betoonde, — ten slotte slechts schaarse gegevens bekend geworden.

Deze jaren zijn zeker niet gemakkelijk geweest. We hebben reeds, tijdens zijn rectoraat 1828-1829, toen de geesten volop aan het gisten gingen, de man met zijn studenten zien strijden over aangelegenheden van politieke, of crypto-politieke aard; hij had het, op de universiteit, niet enkel aan de stok met adellijk gezinde jongelui over het herinvoeren van het oude Luikse wapen, met « de overbergsche suffers en de jezuietische handlangers » over hun « middeleeuwsche pogingen » om alles behalve « den waren weg te bereiden voor hen wier blikken naar de twintigste eeuw gekeerd zijn » (49), doch ook met « de nadeelige woelingen zoo wel van katholieke als van protestantsche obscurenten, onder welke laatste ook Bilderdijk behoort », en die aantonen « dat er een gedeelte onzer natie, zoo wel in het noorden als in het zuiden bestaat, dat, wel verre van in te stemmen met den wijsgeerigen invloed die door het gouvernement begunstigd wordt, alles aanwendt om, in samenstemming met de jezuieten, den geest der middeleeuwen zoo veel mogelijk weder in te voeren » (50). Dit schrijft Kinker aan zijn oud-student Jottrand, in 1826 en 1827; onmiddellijk voor de omwenteling zal de geest er niet beter op geworden zijn, want hij wordt bij de gebeurtenissen betrokken. Als gijzelaar aangehouden door de Luikse patriotten tijdens de septemberdagen, werd hij slechts vrijgelaten nadat men hem, — opnieuw door toedoen van Capitaine, — uitgewisseld had met een Luikenaar, die door de Hollanders te Maastricht werd opgesloten. Toen hij te Tongeren, waar de uitwisseling plaats vond, weer vrij was, drukte hij de wens uit opnieuw naar zijn huis, naar Luik te kunnen. Hij verliet inderdaad enkel voorgoed de stad, toen de Faculteit van de Wijsbegeerte en Letteren op de universiteit definitief werd opgeheven. Het is opnieuw Capitaine, die hem te Maastricht, — waar hij immers voorzitter was van het Hof van Beroep van

(49) (50) Brieven van Kinker aan Jottrand, resp. van 20.2.1826 en eind november 1827, geciteerd in L. Jottrand, *Nederlandsche Gewrochten van den Nederlandschen Waal*, op. cit., blz. 36, 51 en vlg.

het Hertogdom Limburg, — opwachtte, en hem tot 's-Hertogenbosch uitgeleide deed (51).

Men mag niet zeggen, dat Kinker te Luik een onaangename, wrokkige indruk heeft nagelaten. Integendeel, hij had zich weten aan te passen, al hield hij zich ook op afstand. Hij praatte met de mensen (52), leerde voor een deel hun taal, het Luiker Waals (53), bestudeerde de prinsbisschoppelijke Luiker geschiedenis (54), en wist zich door sommige studenten vooral, — zeker meer door zijn wijsgerige en politieke zeloten dan door zijn tegenstrevers, — te doen eerbiedigen (55). Nochtans, al werd hij allicht in het begin « met weêrzin ontvangen », « spoedig echter maakte weêrzin plaats voor achting en bijval », ook in beschaafde kringen (56). Dit zal ongetwijfeld het geval geweest zijn in *L'Emulation*, het in die tijd belangrijkste centrum voor kunsten en wetenschappen, vooral ook het « salon où l'on cause ».

Trouwens, er zijn welsprekende getuigenissen, die van deze achting een onomstotelijk bewijs leveren. Het eerste van Würth, zijn oud-student op wie hij voor de toekomst van de Nederlandse cultuur te Luik stellig rekende, en die, pas in 1823 van de universiteit weg, over zijn leermeester schreef: « En parlant de Kinker, je ne pourrai rester froid, et réprimer l'élan du cœur. J'ai le bonheur de le connaître particulièrement, ce poète tantôt sublime et énergique, tantôt léger et badin, ce philosophe distingué, ce savant illustre, ce vrai citoyen, cet ami constant des jeunes gens qui cultivent les lettres, pourvu qu'ils aient de la probité, et une conduite irréprochable. Qui est plus digne de lui d'exciter l'admiration et l'enthousiasme, d'inspirer un sentiment durable ? » (57). Het tweede, van Cocheret de la Mori-

(51) A. Le Roy, *Liber memorialis*, op. cit., blz. 361.

(52) Mr. M.C. VAN HALL, *Mr. Johannes Kinker*, op. cit., blz. 87.

(53) Cf. de bekende Luiks-Waalse verzen in zijn gedicht, *Mijn afscheid van het Y en den Amstel bij mijn vertrek naar Luik*, opgenomen in *Gedichten*, III, op. cit., blz. 183 en vlg.

(54) A. LE ROY, *Liber memorialis*, op. cit., blz. 361.

(55) In een brief aan Falck, 18 december 1821, — cf. H.T. Colenbrander, *Gedenkstukken*, II, op. cit., nr. 298, blz. 286 en vlg., — deelt hij mee, dat een hem vijandig student hem met rust laat, alleen omdat hij « maçon » is.

(56) Mr. M.C. VAN HALL, *Mr. Johannes Kinker*, op. cit., blz. 77.

(57) J.F.X. Würth, *Cours préparatoire à l'étude de la littérature hollandaise*, op. cit., blz. 299 en vlg. — Ik laat hier volledig de eerste paragraaf volgen van een uitvoerige karakteristiek van het oeuvre van Kinker, als inleiding tot een bloemlezing uit zijn werk, die, reeds in 1823, zeker al een duidelijk beeld geeft van de schrijver: « Doué d'un génie transcendant, d'une imagination vive, d'une originalité pleine de verve, d'un jugement incorruptible, embrassant dans ses études tout ce qui tient à la philosophie et aux beaux arts, même la musique, sa conversation est infiniment intéressante, et pétillante d'esprit. Il manie sa langue maternelle avec une facilité étonnante; son éloquence est nourrie de pensées; sa plaisanterie gracieuse est toujours d'un grand sens; sa philosophie celle d'une raison hardie et indépendante, mais sage et formée par l'étude approfondie des ouvrages de Kant, le plus grand des philosophes. En politique il s'est toujours montré partisan des idées vraiment libérales, citoyen éclairé, ami de la liberté, et d'un gouvernement protecteur, mais nourrissant une haine vigoureuse contre les principes destruc-

nière, zijn Hollandse vriend-predikant, die gunstig geplaatst was om hem in het milieu en in zijn dagelijkse omgang te volgen: « Homme de lettres et de goût, Kinker est entièrement, j'ai presque dit exclusivement, l'homme de sa nation; philosophe, il s'élève à la hauteur de cosmopolite, sans cesser pour cela de considérer l'amour de la patrie, comme l'un des devoirs les plus sacrés du citoyen fidèle et reconnaissant. C'est pour cet effet qu'il s'est servi de la langue Française, (langue qui a succédé de fait à la langue Latine pour l'usage du monde savant et scientifique), dans toutes les compositions de son génie, qu'il regardait comme contenant les objets, qui sont de tous les peuples et de tous les pays, dans tous les âges du monde » (58). Het derde, van zijn latere biograaf Le Roy, die in het eerste *Liber memorialis* van de Luikse universiteit het artikel over zijn oudere collega niet enkel om bio-bibliografische redenen wenste te schrijven, doch er ook een overdruk van bezorgde, voorafgegaan door deze woorden: « En détachant les pages suivantes de la section de l'ouvrage consacrée aux services rendus par les anciens professeurs, nous avons voulu offrir un faible tribut de reconnaissance à quelques amis dévoués de Kinker, dont le concours nous a été particulièrement précieux » (59). Het is steeds Le Roy, die als het ware met één zin, zijn bewuste bewondering, en ook zijn eindindruk samenvatte: « Sans la Révolution, il ne nous aurait jamais quitté » (60).

Dit alles resumeert de houding, niet enkel van verscheiden personen, eveneens van verscheiden Luikse persoonlijkheden, tegenover de man die op de vraag van een curator, Baron C.H. de Broich, bij gelegenheid van een samenkomst te Chaufontaine, wat hij nu feitelijk was, katholiek of protestant, knap antwoordde: « Je suis Kinker » (61).

Behalve in de geest en de bedrijvigheid van zijn beste studenten, — waaronder vooral de zeer gewaardeerde J.F.X Würth, — die allen met bewonderende eerbied, en dit bij iedere gelegenheid, wisten te zeggen hoe zij hem dankbaar waren, is de herinnering aan Kinker, aan het eind van de 19de eeuw, nog levend gebleven in *Kinker's Genootschap*, waarvan de « Verordeningen » in 1887 werden bekend gemaakt (62).

teurs de la société, contre les oppresseurs, contre les fanatiques, et contre ces esprits brouillons, superficiels ou vils, qui ne rejettent que par vanité, ou pour faire leur cour à l'idole du jour, ce que les autres hommes regardent comme sacré » (blz. 299 en vlg.). « Kinker est une de ces âmes fortes, qui se suffisent, et marchent d'un pas ferme sous l'œil de la raison, qui les guide » (blz. 316).

(58) J.D. Cocheret de la Morinière, *Notice biographique*, in J. Kinker, *Le dualisme de la Raison humaine, etc.*, op cit., blz. XIV en vlg.

(59) (60) (61) A. LE ROY, Un philosophe poète, *Jean Kinker*, Sa vie et ses travaux, op. cit., blz. 3, 6, 14, noot 1.

(62) *Kinker's Genootschap, Verordeningen*, Luik, G. Bertrand, 1887. — Hoofdstuk I geeft: Namen, doel en samenstelling der Maatschappij; II. Over de inkomsten en uitgaven; III. Over het bestuur; IV. De vergaderingen; V. De boekerij; VI, VII en VIII Administratieve bepalingen.

Kinker's Genootschap werd als maatschappij opgericht, en stelde zich ten doel « de Luiker Nederlandsch-sprekende bevolking in eenen bond te vereenigen en dezer stoffelijke en zedelijke belangen te behartigen door het geven van openbare voordrachten, het inrichten van leergangen, het openen van volksboekeringen, enz., enz. » (63). Er werden door het bestuur wekelijkse vergaderingen voorzien; het genootschap zou niet ontbonden worden, zolang het ten minste drie leden telde. In geval van ontbinding zou heel de have ervan aan het Willemsfonds ten geschenke worden gegeven; deze gift zou door de dagbladen ter kennis van de beschermende leden worden gebracht (64). Bedoelde « Verordeningen » werden uitvoerbaar verklaard op de dag van de stichting, nl. 13 januari 1887. De voorzitter van het bestuur was Aug. du Mont; de geheimschrijver R. de Block, de tussen 1883 en 1900 fungerende docent Nederlandse literatuurgeschiedenis aan de Luikse universiteit (65).

Zoals uit bovenstaande statuten is af te leiden, — er was aan het genootschap eveneens een weduwen- en ziekenfonds verbonden, — was het o.m. de bedoeling volksboekeringen te openen. Een dergelijke volksboekering, onmiddellijk afhankelijk van *Kinker's Genootschap*, is er derhalve ook geweest. We bezitten er nog het reglement, en een catalogus uit 1895 van (66). De bibliotheek omvatte zowat tweeduizend boekdelen. Ook werd er, vanaf 1894, een leesinrichting aan gehecht, die aan de leden tweemaal in de week, en geheel kosteloos, de beste tijdschriften van Noord en Zuid zou verstrekken. « Deze circuleerende leesinrichting, — zegt het reglement, — is vermoedelijk de eerste welke op deze wijze in België fungeert ». De bibliotheek wenste buiten alle politieke of godsdienstige partijgeest te kunnen werken: « elk fatsoenlijk man, die iets over heeft voor de ontwikkeling van zijn geest en wenscht zijn gezin geheel kosteloos goede lectuur te verschaffen, is er als medelid steeds welkom ».

Dit statuut is uitgevaardigd onder de verantwoordelijkheid van *Kinker's Genootschap*, en getekend door Aug. Gittée, de bekende folklorist.

(Luik)

M. RUTTEN

(63) Cf. hoofdstuk I, bepaling 1.

(64) Cf. hoofdstuk VII, bepaling 40.

(65) Uit deze gegevens blijkt, dat er aan de ene kant een eng verband is tussen *Kinker's Genootschap* en het *Willemsfonds*, aan de andere tussen beide verenigingen en Kinkers vrijzinnig denken.

(66) *Openbare kosteloze Volksboekering van het Kinkersgenootschap*, (Place Sainte-Barbe, n° 8), Gent, C. Annoot-Braeckman, Ad. Hoste, opvr., 1895.